

หมวด 2

หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ขาย

ส่วนที่ 1

การส่งมอบ

หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ขายมีหลายประการ ผู้ขายมีหน้าที่ที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สินตามสัญญาซื้อขายประการหนึ่งด้วย ซึ่งการส่งมอบทรัพย์สินตามสัญญาซื้อขายต่างกับการโอนกรรมสิทธิ์เพราะการโอนกรรมสิทธิ์เป็นไปโดยผลแห่งกฎหมาย (มาตรา 458) เว้นแต่จะเข้ากรณีตามมาตรา 459 และมาตรา 460 แต่การส่งมอบมาตรา 461 บัญญัติว่า “ผู้ขายจำต้องส่งมอบทรัพย์สินซึ่งขายนั้นให้แก่ผู้ซื้อ” การส่งมอบจึงเป็นหน้าที่ที่ผู้ขายจะต้องปฏิบัติชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขายซึ่งเป็นเป็นสัญญาต่างตอบแทนที่มีวัตถุประสงค์เป็นการโอนทรัพย์สิน แต่ผู้ขายจะส่งมอบทรัพย์สินก่อนหรือหลังหรือพร้อมกันที่กรรมสิทธิ์โอนไปยังผู้ซื้อก็ได้แล้วแต่ข้อตกลงของคู่สัญญา

ตามกฎหมายแพ่งฉบับใหม่ การส่งมอบถ้าไม่ได้กำหนดเวลาการส่งมอบ ก็ให้สันนิษฐานว่าให้ส่งมอบในเวลาเดียวกับการชำระราคา (มาตรา 573)

หน้าที่ของผู้ขายตามกฎหมายโรมัน ผู้ขายมีหน้าที่ดังนี้

1. ต้องส่งมอบสิ่งของที่ขายและโอนการครอบครองโดยปราศจากการโต้แย้งสิทธิใด ๆ
2. ต้องดูแลทรัพย์สินที่ซื้อขายจนกว่าจะส่งมอบ
3. รับรองถึงการปลอดจากการรอนสิทธิใด ๆ
4. ปราศจากความบกพร่องที่ไม่เปิดเผย

ในกฎหมายโรมัน การส่งมอบเป็นหน้าที่ของผู้ขายอย่างหนึ่งที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ขายและโอนการครอบครองโดยปราศจากการโต้แย้งสิทธิใด (vacant) ผู้ขายต้องผูกพันที่ต้องทำแต่ละขั้นตอนที่จำเป็นในการโอนกรรมสิทธิ์ไปยังผู้ซื้อ ไม่ว่าจะเป็นสิทธิหรืออุปกรณ์ต่าง ๆ ของสิทธิในสิ่งของที่ขาย และการผูกพัน (ผูกมัด) โดยเฉพาะ (หรือเป็นกรณีพิเศษ) ในการนำส่งมอบหรือถ้าไม่เป็นเช่นนั้นในกรณีสิ่งของที่ไม่สามารถจะโอนได้หรือการโอนต้องมีพิธิเฉพาะ(a res mancipi) หรือโดยจารีตประเพณี (ประเพณีในการซื้อขาย) ต้องกระทำให้วัตถุในสัญญาซื้อขายอยู่ในความเป็นเจ้าของของผู้ซื้อ การตกลงโอนกรรมสิทธิ์จะไม่โอนโดยขัดกับสภาพของสัญญา แต่ผู้ขายก็ไม่ผูกพันที่จะทำให้ผู้ซื้อได้รับโอนกรรมสิทธิ์อย่างทันทีทันใดและโดยตรง ผู้ขาย

LW 209

109

LW 209

109

แต่ผู้ขายก็ไม่ผูกพันที่จะทำให้ผู้ซื้อได้รับโอนกรรมสิทธิ์อย่างทันทีทันใดและโดยตรง ผู้ขาย

เพียงแต่มีหน้าที่ต้องส่งมอบโดยส่งมอบการครอบครองโดยปราศจากการโต้แย้งสิทธิใด ๆ เว้นแต่ในกรณีที่ไม่ได้บอกกล่าวไว้ในสัญญาอย่างแจ่มชัด นอกจากนั้นก่อนที่จะส่งมอบผู้ขายยังมีหน้าที่ต้องระมัดระวังรักษาสิ่งของที่ขายจนกว่าจะส่งมอบ ในสมัย classical period (สมัยกรีกโรมัน) ผู้ขายต้องรับผิดชอบในการรักษาทรัพย์สินต้องรักษาอย่างปลอดภัย แต่ในระบบกฎหมายจัสติเนียนจะไม่มีกรเรียกร้องจากผู้ขายมากไปกว่าการใช้ความระมัดระวังอย่างวิญญูชน(1)

การส่งมอบในกฎหมายอังกฤษ (delivery) หมายถึงการโอนการครอบครองโดยสมัครใจจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง ไม่ใช่เฉพาะส่งมอบตัวทรัพย์สินเท่านั้น ยังต้องส่งมอบการครอบครองเอกสารแห่งสิทธิในทรัพย์สินด้วย(2)

หน้าที่ของผู้ขายตามกฎหมายฝรั่งเศส ผู้ขายมีหน้าที่ดังนี้

1. ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขาย เมื่อผู้ซื้อทรัพย์สินก็ต้องการที่จะได้เป็นกรรมสิทธิ์และครอบครองทรัพย์สินนั้น เป็นหน้าที่แรกที่ผู้ขายต้องส่งมอบแก่ผู้ซื้อแม้จะไม่ได้กล่าวไว้ในสัญญา

2. ต้องดูแลระมัดระวังรักษาทรัพย์สินจนกว่าจะส่งมอบแก่ผู้ซื้อ เป็นหน้าที่ผู้ขายจะต้องรักษาและระมัดระวังดูแลทรัพย์สินที่ขาย

3. ผู้ขายจะต้องรับประกันว่า ผู้ซื้อจะได้ครอบครองทรัพย์สินอย่างสงบสุข และผู้ขายมีหน้าที่ต้องขจัดสิทธิเรียกร้องใด ๆ ในทรัพย์สิน และขจัดการรบกวนสิทธิของผู้ซื้อในการครอบครองทรัพย์สินและใช้สิทธิในทรัพย์สินที่ซื้อขาย เพราะเป็นสิทธิที่ผู้ซื้อจะได้รับประโยชน์ใช้สอยครอบครองทรัพย์สิน

4. ต้องรับผิดชอบในทรัพย์สินที่ส่งมอบซึ่งชำรุดเสียหาย หรือขาดตกบกพร่องลำจำนวน เมื่อผู้ซื้อซื้อทรัพย์สิน จุดมุ่งหมายสุดท้ายเพื่อจะได้ใช้ทรัพย์สิน ซึ่งถ้าทรัพย์สินชำรุดเสียหายหรือขาดตกบกพร่องทำให้ไม่สามารถใช้ได้สมประโยชน์หรือเสื่อมความสะดวกหรือเสื่อมราคา ผู้ขายจะต้องรับทรัพย์สินนั้นกลับไป ไม่ว่าผู้ขายจะรู้หรือไม่รู้ในความชำรุดเสียหายหรือขาดตกบกพร่องลำจำนวนนั้น และถ้าผู้ขายได้รู้อยู่แล้วผู้ขายก็มีหน้าที่ต้องบอกกล่าวแต่ต้น

คำว่า "ส่งมอบ" ตามความหมายของกฎหมายฝรั่งเศส หมายถึงการส่งทรัพย์สินที่ขายไม่ว่าจะโดยวิธีใดให้อยู่ในอำนาจและในความครอบครองของผู้ซื้อ ซึ่งแบ่งการส่งมอบออกได้เป็นดังนี้

(1) R.W. Lee, The Elements of Roman Law, 4th Sweet & Maxwell 1956, ข้อ 473, 475, p. 312, 313.

(2) Halsbury, The Laws of England 3rd ed, London Butterworth, p. 91.

1. การส่งมอบสังหาริมทรัพย์ การส่งมอบสังหาริมทรัพย์จะโดยการขนส่งวิธีใดให้อยู่ในอำนาจและการครอบครองของผู้ซื้อ หรือโดยไม่ต้องส่งมอบตัวทรัพย์สิน เช่น การส่งมอบกุญแจให้แก่กัน เป็นต้น หรือถ้าทรัพย์สินอยู่ในความครอบครองของผู้ซื้อแล้วโดยสิทธิอื่นหรือผู้ซื้อโดยยืมทรัพย์สินนั้นไปก่อน การส่งมอบก็ไม่จำเป็นต้องส่งตัวทรัพย์สินนั้นอีก เสมือนกับผู้ขายได้ส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้อยู่ในเงื้อมมือของผู้ซื้อแล้ว

2. การส่งมอบสังหาริมทรัพย์จะกระทำด้วยวิธีใด ๆ หรือโดยทำเป็นหนังสือ หรือส่งมอบกุญแจบ้านให้ หรือโดยพาผู้ซื้อไปยังทรัพย์สินและแสดงเจตนายินยอมหรือบ่งบอกถึงขนาดจำนวนของทรัพย์สินนั้น โดยการส่งมอบทรัพย์สิน ถือเป็นกรณียินยอมโดยปริยายของผู้ขาย ทำให้ผู้ซื้อได้ครอบครองทรัพย์สินนั้นแล้ว

3. การส่งมอบทรัพย์สินที่ไม่สามารถแตะต้องได้ เช่น การโอนสิทธิต่าง ๆ เช่น สิทธิในการรับมรดก สิทธิเรียกร้อง ซึ่งไม่สามารถส่งมอบได้ หรือไม่สามารถแตะต้องได้ การส่งมอบกระทำได้โดยให้ผู้รับโอนสิทธินั้นมียินยอมใช้สิทธินั้น โดยบอกกล่าวการโอนไปยังลูกหนี้แห่งสิทธินั้น⁽¹⁾

ตามประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ผู้ขายมีหน้าที่ต้องส่งมอบและโอนสิทธิในทรัพย์สินตามสัญญาให้แก่ผู้ซื้อ ถ้าทรัพย์สินเป็นของบุคคลอื่นไม่ว่าบางส่วนหรือทั้งหมด และผู้ขายไม่สามารถได้ทรัพย์สินนั้นมาและไม่สามารถโอนไปยังผู้ซื้อไม่ว่าบางส่วนหรือทั้งหมด ซึ่งเป็นความรับผิดชอบของผู้ขายในความชำรุดบกพร่อง และการถูกรอนสิทธิของผู้ซื้อ ผู้ขายจะต้องรับประกันอย่างจริงจังในการที่ผู้ซื้อจะได้รับโอนสิทธิเต็มที่ตามสัญญา ไม่บกพร่องหรือถูกรอนสิทธิอย่างใด ๆ⁽²⁾

(1) Jean Domat, *Civil Law in its Natural order* Vol. 1, Boston, 1850, p. 199-203.

(2) J.E. De Becker, *The Principles and Practice of The Civil Code of Japan* Vol. 1, London Butterworth, p. 376,377.

บทที่ 1

วิธีการส่งมอบ

มาตรา 462 บัญญัติว่า “การส่งมอบนั้นจะกระทำอย่างไรก็ได้ก็ตาม สุดแต่ว่าเป็นผลให้ทรัพย์สินนั้นไปอยู่ในเงื้อมมือของผู้ซื้อ”

การส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นคือการโอนการครอบครองทรัพย์สินจากผู้ขายไปยังผู้ซื้อ ซึ่งจะนำบทบัญญัติในเรื่องการโอนการครอบครองตามมาตรา 1378 ถึง 1380 มาใช้บังคับเทียบเคียงได้

มาตรา 1378 บัญญัติว่า “การโอนไปซึ่งการครอบครองนั้น ย่อมทำได้โดยส่งมอบทรัพย์สินที่ครอบครอง”

มาตรา 1379 บัญญัติว่า “ถ้าผู้รับโอนหรือผู้แทนยึดถือทรัพย์สินอยู่แล้ว ท่านว่าการโอนไปซึ่งการครอบครองจะทำเพียงแสดงเจตนาก็ได้”

มาตรา 1380 บัญญัติว่า “การโอนไปซึ่งการครอบครองย่อมเป็นผล แม้ผู้โอนยังยึดถือทรัพย์สินอยู่ ถ้าผู้โอนแสดงเจตนาว่าต่อไปจะยึดถือทรัพย์สินนั้นแทนผู้รับโอน

ถ้าทรัพย์สินนั้นผู้แทนของผู้โอนยึดถืออยู่ การโอนซึ่งการครอบครองจะทำโดยผู้โอนสั่งผู้แทนว่า ต่อไปให้ยึดถือทรัพย์สินไว้แทนผู้รับโอนก็ได้”

ดังนั้น การส่งมอบจะส่งมอบตัวทรัพย์สินแก่ผู้ซื้อโดยชัดแจ้งจากกริยาทำทางที่แสดงออกของผู้ขาย หรือตัวแทนผู้รับมอบอำนาจจากผู้ขาย เช่น หยิบยื่นทรัพย์สินที่ซื้อขายให้กับมือ หรือจะกระทำกรอย่างอื่นให้มีผลเท่าเทียมกับการส่งมอบตัวทรัพย์สินซึ่งถือว่าเป็นการส่งมอบโดยปริยายก็ได้ สุดแต่ว่าเป็นผลให้ทรัพย์สินไปอยู่ใน “เงื้อมมือ” ของผู้ซื้อ (มาตรา 462) หมายความว่า การกระทำใด ๆ มีผลให้ทรัพย์สินอยู่ในความครอบครอง ดูแลรักษา (custody or control) หรือมีสิทธิจำหน่ายจ่ายโอน (at the disposal of the buyer) มิได้หมายความว่าเพียงว่านำของไปใส่ไว้ในมือของผู้ซื้อเท่านั้น⁽¹⁾ ซึ่งพอจะพิจารณาได้ว่าการซื้อขายเป็นการโอนไปซึ่งกรรมสิทธิ์หรือสิทธิอื่น ๆ

กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินเป็นทรัพย์สินสิทธิอย่างหนึ่ง ผู้ซื้อย่อมได้ไปซึ่งกรรมสิทธิ์ คือมีสิทธิใช้สอย จำหน่าย ได้ดอกผล ฯลฯ (ตามมาตรา 1336) ถ้าซื้อขายสิทธิอื่น ๆ เช่น สิทธิครอบครอง ผู้ซื้อย่อมได้ไปซึ่งสิทธิต่าง ๆ เหล่านั้นตามสัญญาซื้อขายนั่นเอง

ในกฎหมายอังกฤษ การส่งมอบโดยผู้ขายกระทำกรใดหรือสิ่งใดก็ตาม ทำให้ทรัพย์สินตกไปอยู่ในความครอบครองหรือดูแลรักษาของผู้ซื้อหรือตัวแทนของผู้ซื้อ หรือผู้ขายหรือตัวแทน

(1) ศ. ประพนธ์ ศาตะมาน และนายไพจิตร บุญญพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะซื้อขาย, โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2525 หน้า 118-119.

ของผู้ขายที่ยึดถือแทนผู้ซื้อ เช่นทรัพย์สินซึ่งไม่สามารถเคลื่อนที่ได้ โดยการส่งมอบกุญแจ หรือ คู่กรณีตกลงกันกระทำการใดหรือสิ่งใดเป็นการส่งมอบ⁽¹⁾ ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 1378 ถึง มาตรา 1380 ก็บัญญัติเช่นเดียวกับกฎหมายอังกฤษนั่นเอง

การส่งมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายเป็นการปฏิบัติชำระหนี้ของผู้ขายอย่างหนึ่ง ซึ่งถ้าปฏิบัติชำระหนี้ด้วยวิธีการที่ชอบก็จะมีผลทำให้หนี้นั้นระงับไปได้ การส่งมอบจึงต้องกระทำให้ถูกต้อง จึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติชำระหนี้โดยชอบแล้ว การส่งมอบอาจจะส่งมอบโดยตรงโดยการแสดงกริยาอาการยื่นตัวทรัพย์สินที่ซื้อขายให้แก่ผู้ซื้อหรือตัวแทนของผู้ซื้อ ถือว่าเป็นการส่งมอบทรัพย์สินให้อยู่ในเงื้อมมือของผู้ซื้อแล้ว หรืออาจจะส่งมอบโดยปริยายก็ได้

ลักษณะอย่างไรจึงเป็นการส่งมอบ

การส่งมอบทรัพย์สินอาจจะทำได้โดยการส่งมอบการครอบครองคือกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดให้ผู้รับโอนได้เข้าครอบครองทรัพย์สินได้ (มาตรา 1378) เช่น ถ้าส่งมอบรถยนต์กันแต่ไม่ส่งมอบกุญแจรถยนต์ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการส่งมอบ หรือส่งมอบบ้านแต่ไม่มอบกุญแจบ้านให้ก็ยังไม่ถือว่าเป็นการส่งมอบ

การส่งมอบกุญแจจะถือเป็นการส่งมอบกันแล้วหรือไม่นั้น มีข้อสังเกตว่าการส่งมอบโดยพิธี (symbolic delivery) หรือการส่งมอบโดยปริยาย จะมีผลเป็นการส่งมอบที่แท้จริงก็ต่อเมื่อผู้ซื้อได้เข้าครอบครองมีอำนาจเกี่ยวข้องในทรัพย์สินนั้นจริง ๆ

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายว่า "การส่งมอบที่เรียกว่าโดยพิธี (symbolic delivery) ...การส่งมอบกุญแจที่เก็บทรัพย์สินให้กัน อาจมีผลเป็นการส่งมอบทรัพย์สินที่เก็บไว้กันได้ก็จริง แต่ไม่ใช่เพียงพิธีเท่านั้น การครอบครองอาจมีได้ต่อเมื่อได้อำนาจเกี่ยวข้องในทรัพย์สินจริง ๆ มิใช่จะเกิดขึ้นได้ด้วยพิธีการหลอก ๆ ไม่จริงจัง Pollock กล่าวไว้ดังนี้ การส่งมอบลูกกุญแจนั้น บางทีก็ไม่มีผลเป็นการส่งมอบการครอบครอง ต้องแล้วแต่พฤติการณ์เป็นประมาณ ถ้าการที่ส่งมอบกุญแจให้กันนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ได้กุญแจให้ผู้ซื้อและได้แสดงเจตนาออกชัดเจนว่าได้ส่งมอบของที่ขายให้เสร็จสิ้นไปแล้ว แม้ผู้ขายจะมีกุญแจอีกดอกหนึ่งที่เก็บไว้ด้วยความตั้งใจว่าจะลอบไปไขเอาทรัพย์สินนั้นเสีย พฤติการณ์ก็ยังหนักยิ่ง (น่าจะถือว่าเป็นการส่งมอบการครอบครองแล้ว) ถ้าเขาเอาของใส่หีบแล้วกุญแจไว้ แล้วเอาหีบนั้นติดตัวไปแต่ส่งมอบฝากกุญแจให้เราเก็บไว้ เช่นนี้จะถือว่าเขาได้โอนการส่งมอบการครอบครองให้ผู้ถือกุญแจนั้นไม่ได้"⁽²⁾

(1) Halsbury, The Laws of England, 3rd Ed, London Butterworth, 1960 .p. 92-93

(2) ศ. ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช. กฎหมายลักษณะทรัพย์สิน, สำนักพิมพ์อัยยฤทธิ์ กรุงเทพฯ. 2497, หน้า 751-752.

วิธีการส่งมอบอาจจะกล่าวได้ดังนี้

1. การส่งมอบโดยชัดแจ้ง หลักของการตีความในสัญญาว่าคู่สัญญาแสดงเจตนาตกลงกันไว้ในสัญญาจะต้องส่งมอบกันอย่างไร การตกลงจะโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย โดยถือหลักสุจริตและปกติประเพณีที่ปฏิบัติกันก็ได้ เช่นผู้ซื้อตกลงว่าจะมารับเองหรือส่งตัวแทนมารับ การส่งมอบทรัพย์สินเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้ซื้อได้รับทรัพย์สินนั้นแล้ว และเมื่อส่งมอบแล้วก็ถือว่าเป็นการชำระหนี้โดยถูกต้องทำให้หนี้ระงับแล้ว

2. การส่งมอบแก่ผู้อยู่ห่างโดยระยะทาง โดยส่งมอบผ่านผู้ขนส่ง

มาตรา 463 บัญญัติว่า "ถ้าในสัญญากำหนดว่าให้ส่งทรัพย์สินซึ่งขายนั้นจากที่แห่งหนึ่งไปถึงอีกแห่งหนึ่งไซ้ ท่านว่าการส่งมอบคุณสำเร็จเมื่อได้ส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขนส่ง" ซึ่งเป็นกรณีที่คู่สัญญาตกลงกันเฉพาะเป็นกรณีพิเศษให้ผู้ขนส่งทรัพย์สินไปที่อื่น ผู้ขายไม่จำเป็นต้องส่งมอบถึงตัวผู้ซื้อเพียงแต่ส่งมอบให้ผู้ขนส่งก็พอ ผู้ขนส่งตามมาตรา 463 คือ ผู้ขนส่งในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 608

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 841/2492 ตกลงซื้อข้าวสารกันที่เพชรบุรี ได้ชำระราคาแล้วแต่ผู้ขายมีข้าวไม่ครบ ผู้ซื้อสั่งผู้ขายให้จัดส่งไปชุมพรทางเรือ ผู้ขายจึงจ้างเรือในนามของผู้ซื้อให้บรรทุกข้าวไปชุมพรแต่ผู้ซื้อไม่ได้รับข้าวสาร ดังนี้ผู้ซื้อฟ้องเรียกราคาข้าวและค่าเสียหายได้ โดยถือว่าผู้ขายยังมีหน้าที่ส่งข้าวไปให้ผู้ซื้อที่ชุมพร และเมื่อไม่ปรากฏว่าผู้รับบรรทุกเป็นผู้ขนส่ง (ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หมวดรับขนของ) ผู้ขายจึงต้องรับผิดชอบ

นอกจากนี้ ยังมีการตกลงในทางการค้าระหว่างประเทศเพื่อกำหนดวิธีการส่งมอบสินค้าที่ขาย เป็นการกำหนดราคาสินค้ารวมทั้งค่าบริการต่าง ๆ แล้วแต่ข้อตกลงแต่ละแบบไป เช่น สัญญาซื้อขายที่มีข้อตกลงราคา FOB, CIF ฯลฯ

3. ถ้าทรัพย์สินอยู่ในความครอบครองของผู้ซื้อหรือตัวแทนของผู้ซื้ออยู่แล้วในเวลาทำสัญญาซื้อขาย ผู้ขายเพียงแต่แสดงเจตนาส่งมอบทรัพย์สินโดยผู้ขายสละสิทธิในทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ซื้อหรือตัวแทนของผู้ซื้อแล้ว ผู้ขายไม่จำเป็นต้องส่งมอบอีก (มาตรา 1379)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2760/2519 จำเลยตกลงขายที่ดินแกโจทก์ แต่ออก น.ส. 3 ไม่ได้ เพราะมีผู้คัดค้านจึงโอนกันต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ไม่ได้ เหตุเช่นนี้ไม่เป็นเหตุสุดวิสัยที่จะออก น.ส. 3 ไม่ได้ ที่พิพาทผู้ซื้อยึดถือครอบครองอยู่แล้วเพียงแต่โอนโดยแสดงเจตนาของผู้ขายก็พอที่ผู้ซื้อจะดำเนินการออก น.ส. 3 ได้เอง

4. ส่งมอบโดยผู้ขายหรือผู้แทนของผู้ขายหรือบุคคลภายนอกยังคงยึดถือทรัพย์สินอยู่ แต่บุคคลทั้งหมดได้แสดงเจตนาว่าต่อไปจะยึดถือแทนผู้ซื้อและเพื่อผู้ซื้อ ถือว่าเป็นการส่งมอบการครอบครองแล้ว (มาตรา 1380)

5. การส่งมอบทรัพย์สินด้วยการสลักหลังโอนกรรมสิทธิ์แห่งตราสาร เช่น การสลักหลังใบรับของคลังสินค้าตามมาตรา 776 ดังนั้น จึงไม่จำเป็นต้องส่งมอบตัวทรัพย์สินนั้น การส่งมอบย่อมสำเร็จบริบูรณ์แล้ว

การส่งมอบทรัพย์สินตามสัญญาซื้อขายนั้นแค่นั้นเพียงไรจึงจะถือว่าเป็นการส่งมอบโดยสมบูรณ์แล้ว ซึ่งอาจจะเป็นการส่งมอบโดยตรงหรือโดยปริยายก็ได้ แล้วแต่ประเภทของทรัพย์สิน พฤติการณ์แห่งกรณี การตกลงของคู่สัญญา ประเพณีปฏิบัติในทางการค้าของคู่สัญญา หรือข้อตกลงในสัญญาทางการค้าระหว่างประเทศ

คำพิพากษาฎีกาที่ 76/2496 สัญญาซื้อขายรถยนต์มีว่า จำเลยมีหน้าที่ต้องส่งมอบรถยนต์ซึ่งมีเครื่องอยู่ในสภาพที่จะใช้เดินได้นั้น เห็นว่าเป็นสัญญาส่งมอบรถยนต์ในขณะที่เป็นรถยนต์ไม่ใช่เศษเหล็ก และจะต้องส่งมอบโจทก์ให้ใช้รถยนต์คันนั้น เพราะถ้าไม่ได้จดทะเบียนรถนั้นก็ใช้การไม่ได้ แม้การจดทะเบียนไม่ใช่หลักฐานแห่งกรรมสิทธิ์ แต่การจดทะเบียนก็เป็นการจำเป็นแก่การใช้รถนั้น เมื่อปรากฏว่าเจ้าพนักงานไม่ยอมจดทะเบียนรถรายพิพาทให้โจทก์ โดยจำเลยไม่ไปรับรองต่อนายทะเบียน จึงเป็นหน้าที่ของจำเลยจะต้องไปรับรองเพื่อการจดทะเบียนนั้นด้วย

คำพิพากษาฎีกาที่ 2331/2516 ผู้ขายที่ดินมีหน้าที่จดทะเบียนเพื่อให้การซื้อขายสมบูรณ์มีผลให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินโอนไปยังผู้ซื้อ และมีหน้าที่ต้องส่งมอบที่ดินให้ผู้ซื้อโดยกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะเป็นผลให้ที่ดินไปอยู่ในเงื้อมมือของผู้ซื้อตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 461 และมาตรา 462

เมื่อมีผู้อาศัยอยู่ในที่ดินที่ขาย และคาดหมายได้ว่าผู้นั้นจะไม่ยอมออกไปจากที่ดิน ย่อมเป็นหน้าที่ของผู้ขายที่จะจัดการให้ผู้ที่อยู่ในที่ดินนั้นออกไป แม้จะไม่มีข้อสัญญาระบุไว้แจ้งชัดว่าผู้ขายจะต้องให้ผู้ที่อยู่ในห้องแถวออกไปเสียก่อนก็ตาม หากผู้ขายไม่จัดการผู้ซื้อที่ย่อมมีสิทธิที่จะยังไม่ยอมรับโอนที่ดินและถือได้ว่าผู้ขายผิดสัญญา

สถานที่ในการส่งมอบ

ถ้าหากมีข้อตกลงของคู่สัญญากำหนดไว้อย่างไร ผู้ขายก็ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดนั้น แต่ถ้าไม่มีข้อตกลงระหว่างคู่สัญญา สถานที่ที่จะส่งมอบต้องนำบทบัญญัติในเรื่องนี้ซึ่งเป็นบททั่วไปมาใช้บังคับ ซึ่งมาตรา 324 บัญญัติว่า "เมื่อมิได้มีการแสดงเจตนาไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่าจะพึงชำระหนี้ ณ สถานที่ใดไซ้ หากจะต้องส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ท่านว่าต้องส่งมอบกัน ณ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินนั้นได้อยู่ในเวลาเมื่อก่อให้เกิดหนี้ ส่วนการชำระหนี้โดยประการอื่น ท่านว่าต้องชำระ ณ สถานที่ซึ่งเป็นภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้"

มาตรา 324 กล่าวได้เป็น 2 ประการคือ

1. ถ้าการชำระหนี้ที่ลูกหนี้ต้องส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่งให้แก่เจ้าหนี้ ต้องทำการชำระหนี้ ณ สถานที่ซึ่งทรัพย์สินนั้นได้อยู่ในเวลาเมื่อก่อให้เกิดหนี้ขึ้น เช่น ดำขายรถยนต์ของตนให้แดง ขณะนั้นรถยนต์ได้ฝากไว้ที่บ้านของขาวเพราะบ้านของดำน้ำท่วม ดังนั้น ดำต้องส่งมอบรถยนต์นั้น ให้แก่แดงที่บ้านของขาว

2. ส่วนการชำระหนี้โดยประการอื่น หมายความว่าถึงกรณีที่มิใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ลูกหนี้ ต้องชำระ ณ ภูมิลำเนาปัจจุบันของเจ้าหนี้ ซึ่งมีภูมิลำเนาได้แก่สถานที่อยู่เป็นแหล่งสำคัญ (มาตรา 44)

กำหนดเวลาส่งมอบทรัพย์สิน

มาตรา 490 บัญญัติว่า “ถ้าได้กำหนดกันไว้ว่าให้ส่งมอบทรัพย์สินซึ่งขายนั้นเวลาใด ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเวลาอันเดียวกันนั้นเองเป็นเวลากำหนดใช้ราคา”

บทบัญญัติดังกล่าวตรงกับประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 573 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าได้กำหนดเวลาสำหรับการส่งมอบวัตถุแห่งการซื้อขายกันไว้แล้ว ให้สันนิษฐานว่าเวลาเดียวกัน นั้นเป็นข้อกำหนดการชำระราคาซื้อนั้น”

เมื่อผู้ขายมีหน้าที่ตามสัญญาต้องส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ ถ้าไม่ได้กำหนด เวลาส่งมอบไว้ผู้ขายผูกพันที่จะต้องจัดการส่งมอบภายในเวลาอันสมควร โดยพิจารณาจาก พฤติการณ์และข้อเท็จจริงเป็นเรื่องไป⁽¹⁾ และในกรณีที่มีการตกลงกันว่าผู้ขายจะต้องส่งมอบ ทรัพย์สินในเมื่อผู้ซื้อต้องการ ก็เป็นหน้าที่ของผู้ซื้อที่จะต้องแสดงความจำนงภายในเวลาอัน สมควรเพื่อให้ผู้ขายส่งมอบ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาได้ล่วงเลยมานานเกินสมควรแล้วผู้ขาย ต้องเตือนผู้ซื้อว่าจะให้ส่งมอบเมื่อใด มิฉะนั้น ผู้ขายยังไม่พ้นจากความผูกพันในการส่งมอบ ทรัพย์สินตามสัญญา เว้นแต่พฤติการณ์จะเห็นได้ว่าผู้ซื้อและผู้ขายไม่พึงประสงค์จะผูกพันตาม สัญญาซื้อขายนั้นต่อไป⁽²⁾

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 237/2490 คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งผิดสัญญาไม่ส่งของที่ขายภายใน กำหนด อีกฝ่ายหนึ่งมิได้บอกเลิกสัญญาแต่กลับโต้ตอบตกลงกันใหม่ทำการซื้อขายกัน ต่อไปอีก ดังนี้ถือว่าได้ทำความตกลงกันใหม่และยกเลิกสัญญาเดิมแล้ว ในมาตรา 490 เพียงแต่ เป็นข้อสันนิษฐานในการชำระราคาตอบแทนของผู้ซื้อเท่านั้น ถ้าได้กำหนดเวลาส่งมอบเมื่อใดก็ สันนิษฐานว่าชดใช้ราคาเมื่อนั้น และถ้าได้กำหนดเวลาส่งมอบไว้โดยแจ้งชัดแล้วต้องเป็นไป ตามข้อกำหนดตกลงนั้น

(1) Halsbury, The Laws of England 3rd Ed. London Butterworth, 1960, p. 94-95.

(2) ปรีชา สุมาวงศ์, คำบรรยายลักษณะวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้, โรงพิมพ์ ไทยเซชม กรุงเทพฯ, 2525, หน้า 205, 206.

ค่าใช้จ่ายในการส่งมอบ หมายถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการจัดดำเนินการส่งมอบ เช่น ค่าหอ ค่าบรรจุหีบห่อ เป็นค่าเตรียมพร้อมที่จะส่งมอบ ไม่ใช่ค่าขนส่ง ผู้ขายจะต้องเป็นผู้เสียเอง ค่าเตรียมทรัพย์สินให้พร้อมที่จะส่งมอบ เป็นการปฏิบัติชำระหนี้ของผู้ขายเป็นหน้าที่ที่ผู้ขายจะต้องกระทำ ผู้ขายจึงต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติชำระหนี้ของตนทั้งหมด ยกเว้นแต่จะตกลงกันได้เป็นประการอื่น ถ้ามีการขนส่งเพื่อส่งมอบทรัพย์สินไปที่แห่งอื่นนอกจากสถานที่อันพึงชำระหนี้ผู้ซื้อต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการขนส่ง แต่คู่สัญญาสามารถตกลงกันเป็นอย่างอื่นได้โดยมาตรา 464 บัญญัติว่า “ค่าขนส่งทรัพย์สินซึ่งได้ซื้อขายกันไปอยู่ที่แห่งอื่น นอกจากสถานที่อันพึงชำระหนี้ผู้ซื้อพึงออกใช้” สถานที่อันพึงชำระหนี้เป็นไปตามมาตรา 324 ซึ่งได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว

สิทธิของผู้ขายที่ไม่ต้องส่งมอบ

ผู้ขายมีหน้าที่ที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สิน แต่มีข้อยกเว้นบางประการที่ผู้ขายไม่จำเป็นต้องส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ เนื่องจากสัญญาซื้อขายเป็นสัญญาต่างตอบแทน โดยหลักสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่ถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด (มาตรา 369)

1. กรณีแรกมาตรา 468 บัญญัติว่า “ถ้าในสัญญาไม่มีกำหนดเงื่อนไขให้ใช้ราคาไซ้ ผู้ขายชอบที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินที่ขายไว้ได้จนกว่าจะใช้ราคา” ต้องเป็นสัญญาที่ไม่มีกำหนดเงื่อนไขในการใช้ราคา ผู้ขายจึงจะมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินที่ขายไว้ได้

2. ตามมาตรา 469 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ซื้อล้มละลายก่อนส่งมอบทรัพย์สินก็ดีหรือผู้ซื้อเป็นคนล้มละลายแล้วในเวลาซื้อขายโดยผู้ขายไม่รู้ก็ดี หรือผู้ซื้อกระทำให้หลักทรัพย์ที่ให้ไว้เพื่อประกันการใช้เงินนั้นเสื่อมเสียหรือลดน้อยลงก็ดี ถึงแม้ในสัญญาจะมีกำหนดเงื่อนไขให้ใช้ราคาผู้ขายก็ชอบที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินซึ่งขายไว้ได้ เว้นแต่ผู้ซื้อจะหาประกันที่สมควรให้ได้ในกรณีที่สองนี้แม้ในสัญญาจะมีกำหนดเงื่อนไขให้ใช้ราคาก็ตาม ผู้ขายก็ชอบที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินที่ซื้อขายไว้ได้ถ้าเข้าใน 3 ประการนี้ คือ

1. ผู้ซื้อล้มละลายก่อนที่ผู้ขายจะส่งมอบทรัพย์สิน
2. ผู้ซื้อเป็นคนล้มละลายแล้วในเวลาซื้อขายโดยผู้ขายไม่รู้
3. ผู้ซื้อทำให้หลักทรัพย์ที่ให้ไว้เพื่อประกันการใช้เงินนั้นเสื่อมเสียหรือลดน้อยลง

แต่มีข้อยกเว้นคือ ถ้าผู้ซื้อหาประกันที่สมควรให้ไว้แก่ผู้ขาย ซึ่งอาจจะเป็นประกันโดยบุคคลหรือทรัพย์สินก็ได้

สิทธิยึดหน่วงของผู้ขาย

สิทธิยึดหน่วงคือสิทธิที่จะครองหรือยึดหน่วงทรัพย์สินของผู้อื่นจนกว่าจะได้รับชำระหนี้ของตน แต่หนี้ดังกล่าวต้องเกี่ยวกับทรัพย์สินที่ตนจะยึดหน่วง(1)

(1) จี๊ด เศรษฐบุตร, แก้ไขเพิ่มเติมโดยนายจตุตติ ดิงศภัทย์, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, 2524,

มาตรา 241 บัญญัติว่า “ผู้ใดเป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่น และมีที่อื่นเป็นคุณประโยชน์แก่ตนเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินซึ่งครองนั้นไซ้ ท่านว่าผู้นั้นจะยึดหน่วงทรัพย์สินนั้นไว้จนกว่าจะได้ชำระหนี้ก็ได้ แต่ความที่กล่าวนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ เมื่อหนี้ยังไม่ถึงกำหนด

อนึ่ง บทบัญญัติในวรรคก่อนนี้ ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าการที่เข้าครอบครองนั้นเริ่มมาแต่ทำการอันใดอันหนึ่งซึ่งไม่ชอบด้วยกฎหมาย”

การที่จะมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินได้ต้องครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นโดยชอบด้วยกฎหมายแต่ต้น และมีที่อื่นเป็นคุณประโยชน์เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นและถึงกำหนดเวลาชำระแล้ว

สิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินของผู้ขาย แม้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายจะโอนไปยังผู้ซื้อแล้วหรือไม่ก็ตาม แต่ผู้ขายก็ยังมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินที่ซื้อขายได้ แต่ถ้าหากผู้ขายได้ส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ซื้อหรือตัวแทนของผู้ซื้อแล้ว ผู้ขายก็ไม่มีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินที่ขายนั้นต่อไปได้ แม้ต่อมาผู้ขายจะได้กลับเข้ามาครอบครองทรัพย์สินที่ขายอีกก็ตาม และผู้ขายจะใช้สิทธิยึดหน่วงได้เฉพาะในฐานะผู้ขายเท่านั้นไม่ใช่ฐานะอื่น (คำพิพากษาฎีกาที่ 693/2475, 1194/2480) ตราบใดที่ผู้ขายยังคงครอบครองทรัพย์สินในฐานะผู้ขาย ถ้าการกระทำของผู้ขายฟังไม่ได้ว่าผู้ขายได้ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อแล้ว แม้การกระทำบางประการเป็นการโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่ผู้ซื้อ แต่ฟังไม่ได้ว่าเป็นคำสั่งที่ส่งมอบทรัพย์สินแก่กัน และผู้ขายยังคงครอบครองทรัพย์สินนั้นอยู่ เมื่อผู้ซื้อยังไม่ได้ชำระเงินตามสัญญาผู้ขายมีสิทธิที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินนั้นไว้จนกว่าจะได้รับใช้ราคา (คำพิพากษาฎีกาที่ 737/2469) การยึดหน่วงทรัพย์สินอาจจะเป็นการยึดหน่วงตามมาตรา 468 เพื่อให้خذใช้ราคา หรือมาตรา 469 เมื่อผู้ซื้อล้มละลายหรือทำให้หลักทรัพย์ประกันการใช้เงินเสื่อมเสียก็ได้ หลักประกันการใช้เงินอาจจะเป็นการจำนองหรือจำนำประกันไว้ก็ได้ แต่ไม่ใช่เป็นการประกันด้วยบุคคล ส่วนข้อกำหนดที่ว่า เว้นแต่ผู้ซื้อจะหาประกันที่สมควร หลักประกันในกรณีหลังนี้อาจจะเป็นการประกันด้วยบุคคลหรือทรัพย์ก็ได้

การยึดหน่วงเพียงบางส่วน

สิทธิยึดหน่วงนี้ แม้ทรัพย์จะยังอยู่ในความครอบครองของผู้ขายเพียงบางส่วน โดยผู้ขายได้ส่งมอบทรัพย์บางส่วนให้ผู้ซื้อแล้ว ผู้ขายก็ยังใช้สิทธิยึดหน่วงทรัพย์บางส่วนที่เหลือได้ แต่ต้องพิจารณาว่าการส่งมอบเป็นการสละสิทธิยึดหน่วงโดยตรงหรือโดยปริยาย โดยพิจารณาจากพฤติการณ์และข้อเท็จจริงแต่ละกรณีเป็นเรื่อง ๆ ไป

ความระงับแห่งสิทธิยึดหน่วง

สิทธิยึดหน่วงอาจระงับได้หลายประการตามหลักทั่วไปในเรื่องหนี้ หรือบทบัญญัติ

เฉพาะลักษณะซื้อขาย ตามมาตรา 468 ผู้ขายจะหมดสิทธิยึดหน่วงเมื่อผู้ซื้อได้ชดใช้ราคาจนครบแล้ว และมาตรา 250 บัญญัติว่า "การครองทรัพย์สินสูญสิ้นไป สิทธิยึดหน่วงก็เป็นอันระงับสิ้นไปด้วย แต่ความที่กล่าวนี้ทำไม่ได้บังคับแก่กรณีที่ทรัพย์สินอันยึดหน่วงนั้นได้ให้เข้าไปหรือจำหน่ายไว้ด้วยความยินยอมของลูกหนี้" ถ้าการครองทรัพย์สินสูญสิ้นไป คือผู้ขายไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินนั้นต่อไปแล้ว โดยได้ส่งมอบแก่ผู้ซื้อหรือตัวแทนของผู้ซื้อไปแล้วสิทธิยึดหน่วงย่อมสูญสิ้นลง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1194/2480) หมายความว่าทรัพย์สินไปอยู่ในเงื้อมมือของผู้ซื้อแล้ว (มาตรา 462) แต่ถ้าเจ้าหนี้ยังเป็นผู้ครองอยู่แม้จะมีผู้ยึดถือแทนเจ้าหนี้ เช่น ผู้เช่า ผู้จำหน่าย สิทธิยึดหน่วงยังไม่ระงับ แต่จะเป็นประการใดก็ตาม ไม่ว่ามีการให้เช่าหรือการจำหน่ายทำให้เจ้าหนี้ไม่ได้ครองทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ส่ง ตามมาตรา 463 ยังสามารถให้ผู้ชนส่งดการส่งของหรือให้ส่งกลับคืนมาตามมาตรา 626 ก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม แม้ผู้ขายจะส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนแล้ว ผู้ขายอาจจะแสดงการสงวนสิทธิที่จะจำหน่ายทรัพย์สินในภายหลังได้

ตามกฎหมายของอังกฤษใน The Sale of Goods Act, 1893 สิทธิยึดหน่วงของผู้ขายหมดสิ้นเองเมื่อผู้ขายได้ส่งมอบสินค้าแก่ผู้ชนส่ง หรือเมื่อส่งมอบโอนไปยังผู้ซื้อโดยมิได้สงวนสิทธิที่จะจำหน่ายทรัพย์สิน เมื่อผู้ซื้อหรือตัวแทนของผู้ซื้อได้ครอบครองทรัพย์สินโดยชอบด้วยกฎหมายแล้ว สิทธิยึดหน่วงย่อมสิ้นไป(1)

การสละสิทธิยึดหน่วงนั้นผู้ขายอาจจะสละโดยตรงหรือโดยปริยายก็ได้ เช่นโดยผู้ซื้อจัดหาประกันการชดใช้ราคา โดยผู้ซื้อชดใช้ราคาหรือเสนอที่จะชดใช้ราคา การชดใช้ราคานั้นต้องชดใช้ทั้งหมดจะชดใช้เพียงบางส่วนไม่ได้ หรือโดยส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อโดยมิได้สงวนสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินไว้ หรือโดยพฤติการณ์ที่สันนิษฐานโดยกฎหมายได้ว่าผู้ขายสละสิทธิยึดหน่วง(2) แม้ผู้ขายยังครอบครองทรัพย์สินอยู่ก็อาจจะสละสิทธิยึดหน่วงได้เช่นกันโดยพฤติการณ์การแสดงออกของผู้ขาย

ส่วนในกฎหมายเฉพาะเรื่องสิทธิยึดหน่วงนั้น ในมาตรา 249 และมาตรา 250 สิทธิยึดหน่วงจะระงับได้ 3 กรณี คือ

1. ระงับโดยการกระทำของเจ้าหนี้ (มาตรา 246 วรรคสาม)
2. ระงับโดยลูกหนี้หาประกันให้ (มาตรา 249)
3. ระงับเพราะทรัพย์สินที่ยึดหน่วงสูญสิ้นลง (มาตรา 250)(3)

(1) Halsbury, The Laws of England 3rd ed, London Butterworth, 1960, p. 124.

(2) Ibid., p. 126.

(3) จี๊ด เศรษฐบุตร, แก้ไขเพิ่มเติมโดยนายจิตติ ติงศภัทย์, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, 2524, หน้า

ผลของการยึดหน่วงทรัพย์สินที่ขาย

ตามมาตรา 468 และมาตรา 469 ผู้ขายมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินไว้ “จนกว่าจะใช้ราคา” หรือเว้นแต่ผู้ซื้อจะหาประกันที่สมควร ในบทบัญญัติสิทธิยึดหน่วง มาตรา 241 บัญญัติว่า “...ท่านว่าผู้นั้นจะยึดหน่วงทรัพย์สินนั้นไว้จนกว่าจะได้ชำระหนี้ก็ได้...” และให้นำมาตรา 242 ถึงมาตรา 250 มาใช้บังคับถึงการยึดหน่วงทรัพย์สินที่ขายด้วย เมื่อผู้ขายยึดหน่วงทรัพย์สินนั้นไว้แล้ว แต่ผู้ซื้อก็ยังไมยอมชำระหนี้หรือจัดหาประกันตามสมควรให้ ผู้ขายอาจจะปฏิบัติตาม มาตรา 470 และมาตรา 471 ได้ดังนี้

มาตรา 470 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ซื้อผิดนัด ผู้ขายซึ่งได้ยึดหน่วงทรัพย์สินไว้ตามมาตรา ทั้งหลายที่กล่าวมา อาจจะใช้ทางแก้ต่อไปนี้แทนทางแก้สามัญในการไม่ชำระหนี้ได้ คือ มีจดหมายบอกกล่าวไปยังผู้ซื้อให้ใช้ราคากับทั้งค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการภายในเวลาอันควร ซึ่งต้องกำหนดลงไว้ในคำบอกกล่าวนั้นด้วย

ถ้าผู้ซื้อละเลยเสียไม่ทำตามคำบอกกล่าว ผู้ขายอาจนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดได้”

ถ้าผู้ซื้อผิดนัดไม่ชำระหนี้ ผู้ขายอาจจะนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาดได้ กฎหมายไม่ได้บังคับว่าผู้ขายจะต้องเอาทรัพย์สินออกขายทอดตลาด จะใช้มาตรา 470 หรือไม่ก็ได้ ซึ่งมาตรา 470 กล่าวว่า “อาจจะใช้ทางแก้ต่อไปนี้” แต่ก่อนจะนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาดนั้น ผู้ขาย จะต้องมีจดหมายบอกกล่าวไปยังผู้ซื้อ (บอกกล่าวเป็นหนังสือ)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 950/2487 มาตรา 470 มิได้บังคับให้ต้องแจ้งการขายทอดตลาดแก่ผู้ซื้อ เมื่อผู้ขายได้เอาทรัพย์สินที่ขายออกขายทอดตลาดไปโดยสุจริต แม้ไม่ได้บอกกล่าวการขายทอดตลาดให้ผู้ซื้อทราบก่อน ผู้ซื้อก็ต้องรับผิดชอบใช้ราคาที่เขาได้อยู่และค่าเสียหาย

การมีจดหมายบอกกล่าวโดยกำหนดเวลาพอสมควรซึ่งแล้วแต่พฤติการณ์แห่งกรณีให้ชดใช้ราคาทรัพย์สินกับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เกี่ยวกับการนั้น หมายถึงค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพย์สิน (มาตรา 247) เพราะผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงต้องดูแลจัดการรักษาทรัพย์สินที่ยึดหน่วง (มาตรา 246) แต่ผู้ขายอาจจะเก็บดอกผลของทรัพย์สินที่ยึดหน่วงชดใช้ชำระหนี้แก่ตนก่อนเจ้าหนี้คนอื่นได้ (มาตรา 245) และเมื่อนำทรัพย์สินออกขายทอดตลาด มาตรา 471 บัญญัติว่า “เมื่อขายทอดตลาดได้เงินเป็นจำนวนสุทธิเท่าใด ให้ผู้ขายหักเอาจำนวนที่ค้างชำระแก่ตนเพื่อราคาและค่าใช้จ่ายเกี่ยวการนั้นไว้ ถ้าและยังมีเงินเหลือก็ให้ส่งมอบแก่ผู้ซื้อโดยพลัน”

มาตรา 470 ไม่ได้บังคับว่าผู้ขายจะต้องปฏิบัติตามดังกล่าวแล้ว ฉะนั้น ผู้ขายจึงไม่จำเป็นต้องขายทอดตลาดเสมอไปก็ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 457/2477) โดยนำบทบัญญัติทั่วไป

ในเรื่องสิทธิยึดเหนี่ยวตั้งแต่มาตรา 241 ถึงมาตรา 250 และในเรื่องผลแห่งหนี้ เช่น มาตรา 214, 215, 224 มาใช้บังคับได้

สิทธิของผู้ซื้อเมื่อผู้ขายไม่ส่งมอบทรัพย์สิน

ผู้ขายมีหน้าที่ส่งมอบทรัพย์สินตามสัญญา ผู้ซื้อก็มีหน้าที่ต้องรับเอาทรัพย์สินและชำระราคา เป็นข้อสันนิษฐานของกฎหมายว่าถ้าได้กำหนดเวลาส่งมอบทรัพย์สินกันในเวลาใด เวลานั้นก็เป็นกำหนดเวลาชำระราคา แต่อาจจะตกลงกันเป็นอย่างอื่น หรือมีประเพณีปฏิบัติเป็นที่เข้าใจกันเป็นอย่างอื่นก็ได้

ในกรณีที่ผู้ขายไม่ยอมส่งมอบทรัพย์สินและถ้าผู้ซื้อยังไม่ได้ชำระราคา ผู้ซื้อก็มีสิทธิไม่ชำระราคาและบอกเลิกสัญญาได้ แต่ถ้าเวลาไม่เป็นสาระสำคัญแล้วผู้ซื้อจะต้องกำหนดเวลาพอสมควรเสียก่อน เมื่อผู้ขายไม่ส่งมอบจึงจะบอกเลิกสัญญาได้ (มาตรา 387) แต่ถ้าระยะเวลาเป็นสาระสำคัญจะโดยสภาพหรือโดยเจตนาแห่งคู่สัญญา ผู้ซื้อย่อมบอกเลิกสัญญาได้ทันทีโดยไม่ต้องบอกกล่าวก่อน (มาตรา 388) หรือผู้ซื้อจะใช้สิทธิฟ้องขอให้ศาลบังคับให้ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินตามสัญญา รวมทั้งฟ้องเรียกค่าเสียหายได้ด้วย โดยนำบทบัญญัติในเรื่องผลแห่งหนี้ มาตรา 213, 215, 216, 222 และ 223 และผลแห่งสัญญามาตรา 369, 387, 388 และ 391 มาใช้บังคับ และแม้ในสัญญาจะกำหนดให้ผู้ซื้อเรียกเบี้ยปรับได้ก็ไม่ตัดสิทธิผู้ซื้อที่จะเรียกค่าเสียหายได้ หรือฟ้องบังคับให้โอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้อีกได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 131/2489) ค่าเสียหายนั้นฝ่ายผู้ซื้อจะต้องนำสืบถึงความเสียหาย แต่ถ้าไม่สืบหรือสืบไม่ถึงค่าเสียหาย ศาลก็มีอำนาจกำหนดค่าเสียหายให้ได้ตามสมควร โดยวินิจฉัยตามความคิดของวิญญูชนและตามพฤติการณ์ปกติทั้งหลาย สำหรับค่าเสียหายพิเศษนั้น ฝ่ายผู้ขายจะต้องคาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นล่วงหน้า และความเสียหายบางอย่างแม้จะคิดตราความเป็นเงินไม่ได้ เช่น ความเสียหายที่ไม่ได้ของมาใช้ตามความต้องการก็นับว่าเสียหายแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 205/2489)

ความรับผิดชอบทางสัญญาจะเกิดผลบังคับแก่ลูกหนี้ได้ก็ต่อเมื่อการไม่ชำระหนี้ นั้นยังผลให้เจ้าหนี้เสียหาย ดังนั้น แม้การไม่ชำระหนี้โดยจะเอาโทษแก่ลูกหนี้ได้ แต่ถ้าการไม่ชำระหนี้ไม่ได้ก่อให้เกิดความเสียหายใด ๆ แก่เจ้าหนี้แล้ว เจ้าหนี้จะฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนอะไรไม่ได้ (มาตรา 222 บัญญัติว่า การที่เรียกค่าเสียหายนั้น ได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนค่าเสียหาย เช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้) ความเสียหายอาจแยกได้เป็น

1. ความเสียหายซึ่งเจ้าหนี้ขาดไปจากทรัพย์สินของตนอัน เรียกว่าขาดทุน (perte eprouvee) และ
2. ความเสียหายที่เจ้าหนี้ขาดทุนเป็นการที่จะได้เพิ่มขึ้นในทรัพย์สินของตนอันเรียกว่าขาดกำไร (gain manque)

ความเสียหายทั้ง 2 อย่างนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาจากลูกหนี้ฐานรับผิดชอบสัญญาได้⁽¹⁾

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 587/2485 ในสัญญาซื้อขายกระสอบ จำเลยผู้ขายผิดนัดโดยส่งมอบกระสอบให้โจทก์ผู้ซื้อล่าช้าไป แต่ปรากฏว่าขณะจำเลยผู้ขายผิดนัดนั้น ราคากระสอบในตลาดกลับต่ำกว่าราคากระสอบที่กำหนดในสัญญา การส่งมอบล่าช้าจึงไม่ทำให้ผู้ซื้อเสียหาย ผู้ขายจึงไม่มีความรับผิดชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 791/2513 การชดใช้ค่าเสียหายเพื่อชดใช้ให้ความพอใจแก่ฝ่ายที่ไม่ผิดสัญญาสำหรับความเสียหายที่ได้รับจริง ไม่ใช่ให้มีการค้ำกำไรในการที่อีกฝ่ายหนึ่งผิดสัญญา เมื่อได้รับค่าเสียหายเต็มตามที่เสียหายแล้วจะเรียกเบี้ยปรับตามสัญญาอีกไม่ได้

ถ้าการส่งมอบกลายเป็นพันวิสัยหรือมีเหตุสุดวิสัยใด ๆ ทำให้ผู้ขายไม่สามารถส่งมอบทรัพย์สินที่ขายได้ โดยมีใช้ความผิดของผู้ขาย ก่อนที่จะส่งมอบแม้กรรมสิทธิ์จะเปลี่ยนมือไปยังผู้ซื้อ ถ้าเป็นการซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง (มาตรา 219 และมาตรา 370) ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้ แต่กรณีที่ทรัพย์สินตามสัญญาซื้อขายไม่เป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง สัญญาซื้อขายไม่ระงับ ผู้ขายยังคงต้องมีหน้าที่หาทรัพย์สินประเภท ชนิด คุณภาพเดียวกันมาส่งมอบให้แก่ผู้ซื้อ หากการส่งมอบเป็นพันวิสัยหรือเหตุสุดวิสัย เมื่อกรรมสิทธิ์เปลี่ยนมือแล้วแต่ก่อนส่งมอบ โดยมีใช้ความผิดของผู้ขาย ผู้ขายก็หมดหน้าที่ส่งมอบ แต่ถ้าทรัพย์สินเพียงแต่บุบสลายก็ต้องส่งมอบตามสภาพที่บุบสลายนั้น (มาตรา 219 และมาตรา 370)

ความหมายของคำว่า “พันวิสัย” นั้น หมายถึงเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ซึ่งทำให้การปฏิบัติการชำระหนี้เป็นการอันไม่สามารถที่จะทำไปได้อย่างเด็ดขาด อย่างไรก็ตามจะเรียกว่าเป็นการพันวิสัยหรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาจากการนั้นเอง ไม่ใช่พิจารณาทางฝ่ายผู้ขาย แต่เพียงฝ่ายเดียว กล่าวคือ จะต้องพิจารณาจากเหตุการณ์อื่น ๆ ประกอบด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 319/2492)

ส่วนคำว่า “เหตุสุดวิสัย” นั้น มาตรา 8 บัญญัติไว้ว่า “หมายความว่าเหตุใด ๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี เป็นเหตุที่ไม่อาจป้องกันได้แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสพหรือใกล้จะต้องประสพเหตุนั้นจะได้จัดการระมัดระวังตามสมควรอันพึงคาดหมายได้จากบุคคลในฐานะและภาวะเช่นนั้น”

(1) ม.ร.ว. เสณีย์ ปราโมช, **นิติกรรมและหนี้** เล่ม 2 ปี 2505 หน้า 840, 852. นายจิต เศรษฐบุตร, **หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้**, แก้ไขเพิ่มเติมโดยนายจิตติ ดิงศภัทย์, พิมพ์ครั้งที่ 3, 2524, หน้า 421, 422, 425

กรณีใดบ้างที่ผู้ซื้อจะไม่ยอมรับมอบทรัพย์สินที่ซื้อขาย

สัญญาซื้อขายเป็นสัญญาต่างตอบแทน เมื่อผู้ขายส่งมอบทรัพย์สิน ผู้ซื้อก็มีหน้าที่ต้องชำระราคาและรับมอบทรัพย์สินนั้น แต่มีอยู่หลายกรณีที่ผู้ซื้ออาจจะกล่าวอ้างไม่ยอมรับมอบทรัพย์สินและบอกเลิกสัญญาได้ และในบางกรณีผู้ซื้ออาจจะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้อีกด้วย เช่น

1. กรณีที่ผู้ขายผิดนัดชำระหนี้ โดยมาตรา 216 บัญญัติว่า “ถ้าโดยเหตุผิดนัด การชำระหนี้กลายเป็นอันไร้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้จะบอกปิดไม่รับชำระหนี้ และจะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อการไม่ชำระหนี้ก็ได้”

2. ผู้ขายส่งมอบขาดตกบกพร่อง ลำจำนวน หรือระคนกับทรัพย์สินอื่น

3. ถ้าทรัพย์สินชำรุดบกพร่อง หรือถูกรอนสิทธิ

4. ในบางกรณีผู้ซื้อได้รับทรัพย์สินไปแล้ว แต่ยังไม่ได้ตรวจตราและยังไม่ล่วงเลยเวลาอันสมควรที่ผู้ซื้อจะได้มีโอกาสที่จะตรวจตราทรัพย์สิน เพื่อจะทราบแน่นอนว่าทรัพย์สินนั้นถูกต้องตรงตามสัญญาหรือไม่ ซึ่งทั้งนี้คู่สัญญาอาจจะตกลงกันไว้เป็นประการใดก็ได้ หรือโดยประเพณีปฏิบัติ หรือพฤติการณ์ข้อเท็จจริงแต่ละกรณีไป หรือลักษณะของทรัพย์สินนั้นสามารถจะรู้ได้โดยง่ายว่ามีความชำรุดบกพร่องหรือไม่ ผู้ซื้ออาจจะปฏิเสธไม่ยอมรับมอบทรัพย์สินและบอกเลิกสัญญาได้ อย่างไรก็ตามจะเป็นการบอกปิดหรือรับทรัพย์สินยอมต้องแล้วแต่ข้อเท็จจริงเป็นเรื่อง ๆ ไปกับการแสดงออกโดยตรงหรือโดยปริยายของผู้ซื้อว่าเจตนาจะรับหรือบอกปิดไม่รับทรัพย์สินนั้น

กรณีที่ถือว่าผู้ซื้อยอมรับเอาทรัพย์สินนั้นแล้ว

1. ผู้ซื้อแสดงออกโดยตรงต่อผู้ขายว่าตนยอมรับมอบโดยไม่มีเงื่อนไขใด ๆ

2. เมื่อผู้ซื้อได้รับมอบทรัพย์สินไว้จนล่วงเลยเวลาอันสมควรแล้ว ถือว่าผู้ซื้อยอมรับมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายแล้วโดยปริยาย

3. เมื่อทรัพย์สินนั้นอยู่ในเงื้อมมือของผู้ซื้อแล้วและผู้ซื้อกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นการแสดงออกดังเช่นตนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นแล้ว เช่น จำหน่ายจ่ายโอน ใช้ประโยชน์ ฯลฯ (มาตรา 1336)

เมื่อผู้ซื้อยอมรับมอบทรัพย์สินที่ซื้อขายแล้ว ย่อมถือว่าผู้ซื้อไม่ผิดสัญญาและไม่ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา แต่ผู้ซื้อต้องชำระหนี้ตอบแทนผู้ขายตามสัญญาต่างตอบแทนคือชำระราคา ซึ่งสันนิษฐานว่ากำหนดชำระในเวลาเดียวกันกับที่ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สิน (มาตรา 490) แต่ถ้าผู้ซื้อบอกปิดไม่ยอมรับมอบทรัพย์สินซึ่งอาจจะโดยมีเหตุสมควรที่จะกล่าวอ้างได้ หรือไม่มีเหตุสมควรที่จะกล่าวอ้างอะไรเลย เช่น ผู้ซื้อเดิมเคยอยากได้รถยนต์ของผู้ขาย ได้ตกลงซื้อขายกัน

เรียบร้อยแล้ว ต่อมาผู้ซื้อไปเห็นรถยนต์คันอื่นที่ดีกว่า เมื่อผู้ขายส่งมอบรถยนต์ให้ผู้ซื้อจึง
ไม่ยอมรับขึ้นมาเฉย ๆ ถือว่าเป็นกรณีไม่มีเหตุผลอันสมควร

ผู้ขายยอมมีสิทธิฟ้องบังคับให้ผู้ซื้อใช้ราคาหรือค่าสินไหมทดแทน หรือบอกเลิกสัญญา
และให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนได้เช่นเดียวกัน

ถ้าผู้ซื้อไม่มีเหตุผลสมควรและโดยชอบด้วยกฎหมายที่จะบอกปิดไม่รับมอบทรัพย์สิน
เช่น เมื่อถึงกำหนดเวลาส่งมอบทรัพย์สินที่ขาย ผู้ขายไม่อาจส่งมอบได้ตามสัญญา เมื่อเวลาเป็น
สาระสำคัญ ผู้ขายส่งมอบภายหลัง ผู้ซื้อมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้โดยไม่ต้องบอกกล่าวก่อน
(มาตรา 388)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1856/2523 เมื่อผู้ซื้อบอกปิดไม่ยอมรับมอบทรัพย์สินโดยมีเหตุสมควร
แล้วก็ไม่มีความจำเป็นต้องส่งมอบคืนทรัพย์สินให้แก่ผู้ขายอย่างไร

บทที่ 2

การส่งมอบทรัพย์สินขาดตกบกพร่อง ลำจำนวน หรือระคนกับทรัพย์สินอื่น

ในกรณีที่ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินโดยผิดสัญญา มาตรา 465 และมาตรา 466 บัญญัติถึงการซื้อขายสังหาริมทรัพย์ (มาตรา 465) และการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ (มาตรา 466)

การส่งมอบทรัพย์สินโดยผิดสัญญาซื้อขายอาจแยกได้ออกเป็น 3 กรณีดังต่อไปนี้

1. ส่งมอบทรัพย์สินน้อยกว่าที่ได้สัญญาไว้
2. ส่งมอบทรัพย์สินมากกว่าที่ได้สัญญาไว้
3. ส่งมอบทรัพย์สินระคนกับทรัพย์สินอื่น (เฉพาะสังหาริมทรัพย์)

แต่การส่งมอบทรัพย์สินโดยผิดสัญญาในกรณีอื่น เช่นส่งมอบผิดเวลา ผิดประเภท ผิดตัวผู้ซื้อ ผิดสถานที่ ฯลฯ ต้องบังคับตามหลักกฎหมายทั่วไป

ตามประมวลกฎหมายแพ่งญา มาตรา 565 บัญญัติว่า "ให้ใช้บทบัญญัติในสองมาตราก่อนโดยอนุโลมแก่กรณีที่ปรากฏว่าทรัพย์สินที่ขายตามปริมาณขาดตกบกพร่อง หรือบางส่วน ของทรัพย์สินนั้นได้สูญหายในขณะที่ทำสัญญา และผู้ซื้อมิได้ทราบความบกพร่องหรือการสูญหายนั้น" มาตราสองมาตราก่อนคือ มาตรา 563 และมาตรา 564 ซึ่งบัญญัติไว้ดังนี้ มาตรา 563 บัญญัติว่า "โดยเหตุแห่งข้อเท็จจริงที่ว่าส่วนหนึ่งของสิทธิ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ของการซื้อขายเป็นของบุคคลอื่น และผู้ขายไม่สามารถโอนสิทธิให้แก่ผู้ซื้อ ผู้ซื้ออาจเรียกร้องให้ลดราคาซื้อขายลงตามส่วนซึ่งบกพร่องนั้น"

ในกรณีที่ซึ่งบัญญัติในวรรคก่อน ถ้าผู้ซื้อจะไม่ซื้อส่วนที่เหลือ และส่วนที่เหลือนั้นเพียงส่วนเดียวเป็นวัตถุประสงค์ของการซื้อขาย ผู้ซื้ออาจบอกเลิกสัญญาได้ถ้าได้กระทำการโดยสุจริต

การเรียกร้องให้ลดราคาซื้อขายหรือการเลิกสัญญาไม่ตัดสิทธิการเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายโดยผู้ซื้อสุจริต"

มาตรา 564 บัญญัติว่า "สิทธิดังบัญญัติไว้ในมาตราก่อนจะต้องใช้ภายในเวลาหนึ่งปีนับตั้งแต่เมื่อผู้ซื้อได้ทราบความจริงถ้าผู้ซื้อได้กระทำการโดยสุจริต และนับแต่เวลาเมื่อได้ทำสัญญาถ้าผู้ซื้อกระทำการโดยไม่สุจริต"

ตามกฎหมายของอังกฤษใน The Sale of Goods Act, 1893 ถ้าผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินน้อยกว่าในสัญญา ผู้ซื้อจะมีสิทธิบอกปัดได้ แต่ถ้าผู้ซื้อรับไว้ทั้งหมดต้องชดใช้ราคาตามส่วน (contract rate) ถ้าผู้ขายส่งมอบมากกว่าในสัญญา ผู้ซื้ออาจจะรับเฉพาะตามสัญญา นอกนั้นบอกปัดก็ได้ หรือจะบอกปัดทั้งหมด แต่ถ้ารับไว้ทั้งหมดก็ต้องใช้ราคาตามส่วน⁽¹⁾

(1) Halsbury, The Laws of England, 3rd Ed. London Butterworth, 1960. p.97, 98.

(1) Halsbury, The Laws of England, 3rd Ed. London Butterworth, 1960. p.97, 98.

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้บัญญัติถึงการส่งมอบโดยผิดสัญญาไว้เป็น 2 ประการ คือ

1. การส่งมอบทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์

มาตรา 465 บัญญัติว่า "ในการซื้อขายสังหาริมทรัพย์นั้น

(1) หากว่าผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินน้อยกว่าที่ได้สัญญาไว้ ท่านว่าผู้ซื้อจะปิดเสียไม่รับเอาเลยก็ได้ แต่ถ้าผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้ ผู้ซื้อก็ต้องใช้ราคาตามส่วน

(2) หากว่าผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินมากกว่าที่ได้สัญญาไว้ ท่านว่าผู้ซื้อจะรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้แต่เพียงตามสัญญา และนอกจากนั้นปิดเสียก็ได้ หรือจะปิดเสียทั้งหมดไม่รับเอาไว้เลยก็ได้ ถ้าผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินอันเขาส่งมอบเช่นนั้นไว้ทั้งหมด ผู้ซื้อก็ต้องใช้ราคาตามส่วน

(3) หากว่าผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินตามที่สัญญาไว้ ระคนกับทรัพย์สินอื่นอันมิได้รวมอยู่ในข้อสัญญาไซ้ ท่านว่าผู้ซื้อจะรับเอาทรัพย์สินไว้แต่ตามสัญญา และนอกจากนั้นปิดเสียก็ได้ หรือจะปิดเสียทั้งหมดก็ได้"

มาตรา 465 เป็นกรณีเฉพาะที่ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินถูกชนิดและประเภทตามสัญญาเท่านั้น ถ้าผิดประเภทหรือชนิดตามสัญญาแล้ว ผู้ซื้อจะมีสิทธิบอกปิดได้เสมอ ในการซื้อขายสังหาริมทรัพย์นั้นถ้าผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินขาดตกบกพร่องหรือลำจำนวน ไม่ใช่เพื่อให้ผู้ซื้อเลือกหรือส่งเกินมาผิดพลาดโดยไม่มีเจตนาจะขายหรือส่งมาให้เป็นของแถม ไม่ว่าผู้ขายจะส่งมากหรือน้อยกว่าสัญญา กฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้ซื้อที่มีสิทธิที่จะเลือกปฏิบัติได้ดังนี้

1) บอกปิดไม่รับเสียทั้งหมดก็ได้
2) ถ้าส่งมอบน้อยกว่าสัญญา ผู้ซื้อจะบอกปิดทั้งหมด หรือรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้ก็ได้ แต่ต้องใช้ราคาตามส่วน

3) ถ้าส่งมอบมากกว่าในสัญญา ผู้ซื้อจะบอกปิดทั้งหมดก็ได้ หรือจะรับเอาทรัพย์สินทั้งหมดแล้วขอใช้ราคาตามส่วน หรือจะรับเอาเพียงเท่าที่ตามสัญญา นอกจากนั้นบอกปิดเสียก็ได้

4) ถ้าผู้ขายส่งมอบระคนกับทรัพย์สินอื่นอันมิได้รวมอยู่ในสัญญา ผู้ซื้อจะบอกปิดทั้งหมดหรือจะรับเอาเฉพาะทรัพย์สินตามสัญญา ส่วนทรัพย์สินอื่นที่ปนมาจะบอกปิดเสียก็ได้ การบอกปิดนั้นหมายถึงผู้ซื้อไม่ต้องการรับทรัพย์สินนั้น ผู้ซื้อไม่มีหน้าที่ต้องคืนทรัพย์สินเพียงแต่ต้องแจ้งให้ผู้ขายทราบว่าได้บอกปิดแล้ว

2. การส่งมอบทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์

มาตรา 466 บัญญัติว่า "ในการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์นั้น หากว่าได้ระบุจำนวนเนื้อที่ทั้งหมดไว้ และผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินน้อยหรือมากไปกว่าที่ได้สัญญาไซ้ ท่านว่าผู้ซื้อจะปิดเสียหรือจะรับเอาไว้และใช้ราคาตามส่วนก็ได้ ตามแต่จะเลือก

อนึ่ง ถ้าขาดตกบกพร่องหรือล้าจำนวนไม่เกินร้อยละห้าแห่งเนื้อที่ทั้งหมดอันได้ระบุไว้ในนั้น
ไซ้ ท่านว่าผู้ซื้อจำต้องรับเอาและใช้ราคาตามส่วน แต่หาผู้ซื้ออาจจะเลิกสัญญาเสียได้ในเมื่อ
ขาดตกบกพร่องหรือล้าจำนวนถึงขนาดซึ่งหากผู้ซื้อได้ทราบก่อนแล้วคงจะมีได้เข้าทำสัญญานั้น”

สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ที่ขาดตกบกพร่องหรือล้าจำนวนตามมาตรา 466 สัญญา
ซื้อขายนั้นจะต้องระบุจำนวนเนื้อที่ทั้งหมดแน่นอน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 955/2479 เมื่อสัญญาระบุจำนวนเนื้อที่ไว้ ต้องบังคับตามมาตรา
466 คือผู้ขายต้องส่งมอบที่ดินให้ตรงตามจำนวนที่ระบุไว้ในสัญญา

ถ้าระบุเนื้อที่ทั้งหมดแน่นอนแล้ว และผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินน้อยหรือมากไปกว่าที่ได้
ระบุในสัญญา ผู้ซื้อจะมีสิทธิที่จะเลือก คือบอกปิดหรือรับเอาไว้ และใช้ราคาตามส่วนก็ได้
ถ้าขาดตกบกพร่องหรือล้าจำนวนไม่เกินกว่าร้อยละห้าของเนื้อที่ทั้งหมด ผู้ซื้อต้องรับเอาไว้และใช้
ราคาตามส่วน แต่ก็มีข้อยกเว้นว่าแม้จะขาดตกบกพร่องหรือล้าจำนวนไม่เกินร้อยละห้าก็ตาม ถ้า
หากขาดตกบกพร่องหรือล้าจำนวนถึงขนาดถ้าผู้ซื้อได้ทราบก่อนแล้วก็จะไม่เข้าทำสัญญา ผู้ซื้อ
อาจบอกเลิกสัญญาได้

อสังหาริมทรัพย์นั้นตามมาตรา 139 เป็นได้ทั้งที่ดิน ทรัพย์สินติดที่ดิน เช่น บ้าน หรือ
สิ่งก่อสร้างอื่น ๆ และรวมถึงสิทธิต่าง ๆ ในที่ดิน ฯลฯ ด้วย

อสังหาริมทรัพย์กฎหมายบัญญัติต่างกับสังหาริมทรัพย์ เพราะจำนวนเนื้อที่ในอสังหา-
ริทรัพย์ไม่แน่นอน แม้จะบ่งไว้ในโฉนดที่ดินหรือหนังสือแสดงสิทธิอื่น ๆ แต่ก็อาจคลาดเคลื่อน
มากหรือน้อยไม่ตรงตามที่เอกสารแห่งสิทธิระบุไว้ก็ได้ มาตรา 466 จึงได้ยกเว้นว่าถ้าขาดหรือ
ล้าจำนวนไม่เกินร้อยละห้า กฎหมายบังคับว่าผู้ซื้อจะต้องรับไว้ เว้นแต่ถ้าจำนวนเนื้อที่เป็นสาระ
สำคัญผิดจากเจตนาถึงขนาดถ้าผู้ซื้อรู้ว่าขาดหรือล้าจำนวนไม่เท่าใดก็ตาม ผู้ซื้อจะไม่ต้องการ
อสังหาริมทรัพย์นั้น ผู้ซื้อจึงบอกปิดได้ เช่นอาจเป็นกรณีที่ผู้ซื้อต้องการจะซื้อที่ดินไปก่อสร้าง
อาคารตามแบบแปลนที่กำหนดแล้ว การขาดจำนวนไปนั้นทำให้การก่อสร้างไม่สามารถกระทำได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1240/2498 ตกลงทำสัญญาจะซื้อขายที่ดินมีโฉนด ระบุจำนวนเนื้อ
ที่ดินตามที่ปรากฏในโฉนดลงไว้ในสัญญาด้วย ต่อมาปรากฏว่าเนื้อที่ดินเป็นจริงมีจำนวนไม่ครบ
ตามที่ปรากฏในโฉนดเกินกว่า 5 เปอร์เซ็นต์ของที่ดินทั้งหมด ผู้จะซื้อยอมบอกปิดและเลิก
สัญญาได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2324/2520 ขายที่ดินระบุเลขโฉนดและเนื้อที่ในโฉนด 99 ตารางวา
แต่ที่ดินตามโฉนดมีเนื้อที่จริง 64 ตารางวา เป็นการขายโดยระบุเนื้อที่ที่ต้องรับผิดชอบในจำนวน
ที่ขาดตามมาตรา 466 ผู้ซื้อยอมรับที่ดิน ผู้ขายต้องใช้ราคาส่วนที่ขาดคืน

อายุความในการฟ้องคดี

มาตรา 467 บัญญัติว่า “ในข้อรับผิดเพื่อการที่ทรัพย์สินขาดตกบกพร่อง หรือลำจำนวนนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นกำหนดปีหนึ่งนับแต่เวลาส่งมอบ”

อายุความฟ้องคดี 1 ปี นับจากเวลาที่ส่งมอบนี้ใช้กับการที่ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินน้อยหรือลำจำนวน ไม่ว่าจะป็นกรณีผู้ซื้อบอกปิดไม่รับหรือรับตามส่วนที่ผู้ขายส่งมอบน้อยแล้ว เรียกค่าเสียหายสำหรับทรัพย์สินที่ผู้ขายส่งมอบขาดจำนวนได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 466/2492, 460/2498)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1161-1162/2499 สามิโจทก์ทำสัญญาขายที่ดินให้จำเลยเพียงหนึ่งโฉนด แต่โจทก์สำคัญผิดโฉนดที่ดินให้จำเลยไป 2 โฉนด เพราะที่ดินนั้นติดต่อกัน โจทก์ยอมฟ้องเรียกที่ดินคืนจากจำเลยได้แม้จะเป็นเวลากว่าปีแล้ว เพราะกรณีเช่นนี้มีใช้เรื่องฟ้องให้รับผิดเพื่อการที่ทรัพย์สินขาดตกบกพร่องหรือลำจำนวนตามมาตรา 466, 467

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1188/2505 จำเลยขายที่ดินให้โจทก์พร้อมทั้งสัญญาว่าเมื่อสอบเขตแล้วที่ดินขาดจำนวนไปเท่าใด จำเลยยอมคืนเงินให้ตามส่วนนั้น ถึงแม้จำเลยจะส่งมอบที่ดินให้โจทก์แล้วก็ตาม ถ้าเป็นการส่งมอบโดยมีเงื่อนไขจะต้องตรวจสอบเขตที่ดินให้รู้จำนวนแน่นอน จึงจะถือว่าการส่งมอบบริบูรณ์นั้น อายุความฟ้องร้องต้องเริ่มนับแต่มีการส่งมอบที่สมบูรณ์ปราศจากเงื่อนไขแล้ว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2278/2516 โจทก์แบ่งขายที่ดินในโฉนดของโจทก์ให้จำเลยเนื้อที่ 6 ไร่ หรือเป็นจำนวน 2,400 ส่วนใน 15,968 ส่วน โดยให้จำเลยเข้าชื่อถือกรรมสิทธิ์ร่วมในโฉนดต่อมามีการรังวัดแบ่งแยกโฉนดออกเป็นส่วนของจำเลย ปรากฏว่าจำนวนเนื้อที่ดินตามโฉนดที่ออกให้แก่จำเลยมีจำนวน 6 ไร่ 1 งาน 22 ตารางวา เกินกว่าที่ตกลงซื้อขายเดิม โจทก์จึงมีสิทธิฟ้องเรียกที่ดินส่วนที่เกินคืนจากจำเลยได้ กรณีเช่นนี้หาใช่เป็นการฟ้องให้รับผิดในการส่งมอบทรัพย์สินขาดตกบกพร่องหรือลำจำนวน ซึ่งมีอายุความ 1 ปี ตามมาตรา 467 ไม่

ส่วนที่ 2

ความรับผิดในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขาย

ความชำรุดบกพร่องต่างกับการที่ทรัพย์สินขาดตกบกพร่อง ความชำรุดบกพร่อง (defect) หมายถึงความเสื่อมเสียในเนื้อวัตถุหรือความเสียหายในตัววัตถุ เป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมที่จะใช้ เป็นการชำรุดในตัววัตถุที่ซื้อขาย เช่น การแตก หัก เน่า เสีย ร้าว เสื่อมสภาพใช้ไม่ได้ ฯลฯ ส่วนความขาดตกบกพร่องนั้นหมายถึงจำนวนขาดหรือน้อยไปไม่ตรงตามสัญญา

ผู้ขายมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขาย ซึ่งมาตรา 472 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะให้เป็นที่ปกติที่ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิด

ความที่กล่าวมาในมาตรานี้ย่อมใช้ได้ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าความชำรุดบกพร่องมีอยู่”

การที่ผู้ขายต้องรับผิดในความชำรุดบกพร่องนี้เป็นการคุ้มครองผู้ซื้อซึ่งเป็นผู้บริโภคอย่างหนึ่ง แม้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขายจะไม่มีมารับประกัน (warranty) การรับผิดของผู้ขายไว้โดยชัดแจ้ง แต่ก็มีควมรับผิดโดยปริยาย (implied warranty) เช่น ความรับผิดในความชำรุดบกพร่อง ความรับผิดในการรอนสิทธิ หลักกฎหมายในเรื่องซื้อขายมีทั้ง “ผู้ขายต้องระวัง” (Caveat venditor) และ “ผู้ซื้อต้องระวัง” (Caveat emptor) ดังนั้น จึงมีข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ขายด้วย

ในกฎหมายโรมันผู้ขายมีหน้าที่อยู่ 4 ประการ คือ

1. ต้องส่งมอบทรัพย์สินอย่างปราศจากเงื่อนไขใด ๆ
2. ต้องดูแลทรัพย์สินที่ซื้อขายจนกว่าจะส่งมอบ
3. รับผิดชอบต่อปลอดจากการรอนสิทธิใด ๆ
4. รับผิดชอบต่อการบกพร่องที่ไม่เปิดเผย

หลักทั่วไป ผู้ขายจะต้องรับประกันในคุณภาพของทรัพย์สินหรือความชำรุดบกพร่องที่มองไม่เห็น แต่ผู้ซื้อก็ต้องมีหน้าที่ระมัดระวัง (keep his eyes open) เช่นเดียวกัน ส่วนการเรียกร้องให้ผู้ขายรับผิดชอบนั้นต้องเริ่มนับแต่เมื่อสัญญาซื้อขายเกิดขึ้น⁽¹⁾

(1) R.W. Lee, Elements of Roman Law 4th Ed, Sweet & Maxwell Limited, 1956, ข้อ 473, 482, p.314, 315.

ในกฎหมายญี่ปุ่น ผู้ซื้อจะต้องตรวจสอบทรัพย์สินและมีสิทธิบอกเลิกสัญญา (Inspection and Rescission) ในระหว่างผู้ประกอบการพาณิชย์ ผู้ซื้อจะต้องตรวจสอบโดยไม่ชักช้าหลังจากรับมอบและจะต้องแจ้งแก่ผู้ขายทราบถึงความชำรุดบกพร่องใด ๆ ในด้านปริมาณ ถ้าผู้ซื้อไม่ทำเช่นนั้น ผู้ซื้อย่อมหมดสิทธิในการบอกเลิกสัญญา หรือหมดสิทธิในการเรียกร้องให้มีการลดราคาหรือเรียกร้องให้มีการทำให้ความเสียหายลดน้อยลง นอกจากนี้ ผู้ซื้อยังต้องแจ้งโดยทันทีภายในเวลา 6 เดือน หลังจากที่ได้ค้นพบความชำรุดที่แฝงเร้นอยู่ ถ้าผู้ซื้อต้องการใช้สิทธิลดราคาหรือเรียกให้ลดความเสียหาย อย่างไรก็ตาม ถ้าผู้ขายมีเจตนาทุจริต ผู้ซื้อไม่จำเป็นต้องแจ้งให้ผู้ขายทราบถึงการดังกล่าวโดยทันที (ประมวลกฎหมายพาณิชย์มาตรา 526)⁽¹⁾

ความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องตาม ป.พ.พ. มาตรา 472 เป็นความรับผิดโดยกฎหมาย ไม่ใช่ความรับผิดตามสัญญาหรือความรับผิดตามคำรับรองหรือรับประกันของผู้ขายหรือผู้ผลิตซึ่งเป็นเรื่องกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคต่างกับในเรื่องกฎหมายลักษณะซื้อขายอยู่หลายประการ เช่น ความหมายของผู้ซื้อตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer Credit) หมายถึงผู้ซื้อตามสัญญาซื้อขาย เช่น ซื้อ บริษัทที่ดินเป็นกิจการเกี่ยวกับการเงิน เช่น ให้กู้ยืมหุ้นบริษัทอื่น ฯลฯ⁽²⁾

ตามกฎหมายของอังกฤษใน The Sale of Goods Act, 1983 หลักทั่วไปของผลการรับประกันในความชำรุดบกพร่องอันเห็นประจักษ์นั้น แม้จะรับประกันโดยชัดแจ้งโดยไม่จำเป็นต้องตรวจสอบก่อนแล้ว ถ้าเกิดทรัพย์สินชำรุดบกพร่องโดยผู้ซื้อไม่ได้ตรวจสอบหรือรู้ แต่ความชำรุดนั้นสามารถเห็นได้ เช่น ซื้อขายนมที่ขาดโดยรับประกันว่าร่างกายส่วนอื่น ๆ ของมันนั้นสมบูรณ์ทุกอย่างแล้วไม่เป็นอย่างไรรับประกันไม่ใช่เป็นการชำรุดบกพร่องที่ผู้ขายต้องรับผิดชอบ เพราะผู้ซื้อได้เห็นแล้วในเวลาซื้อขาย เว้นแต่จะได้ตกลงกันเป็นอย่างอื่น แต่ถ้ารับประกันถึงโรคต่าง ๆ ในร่างกายของม้าถือว่าเป็นความชำรุดบกพร่องถ้าไม่เป็นจริงดังที่ประกัน⁽³⁾

หลักของกฎหมายอังกฤษซึ่งถือหลักผู้ซื้อต้องระวัง ผู้ขายไม่มีหน้าที่อันใดที่จะต้องรับรองคุณภาพของทรัพย์สินที่ขาย แม้แต่การรับประกันไว้โดยชัดแจ้งก็ตาม และถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นสามารถเห็นได้ภายนอกผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ เพราะผู้ซื้อสามารถเห็นประจักษ์ได้ เว้นแต่จะได้ตกลงไว้โดยชัดเจนว่าจะต้องมีการตรวจสอบก่อน

ในหลักกฎหมายโรมัน (Classical period) ผู้ขายยังมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาตรวจสอบทรัพย์สินก่อนจะส่งมอบด้วย แต่ในระบบกฎหมายจัสติเนียนความระมัดระวังรักษาเท่าวิญญูชนเท่านั้น⁽⁴⁾

(1) ศ.เรียว ไทระ. เอกสารประกอบการบรรยายกฎหมายสัญญาและซื้อขายของญี่ปุ่น. อ.พิเชษฐ์ เมลาณนท์. แปล. 2525. หน้า 22.

(2) Michael C. Blair, Sale of Goods Act, 1979, London Butterworths, 1980, ข้อ 68, p.23.

(3) Halsbury, The Laws of England 3rd, Ed, London Butterworth, 1960, p.59.

(4) R.W.Lee, Elements of Roman Law 4th Ed, Sweet & Maxwell Limited, 1956, ข้อ 475, p.313.

ในสมัยปัจจุบันเครดิตในทางการค้าเป็นเรื่องสำคัญ ความไว้วางใจซึ่งกันและกันและการค้าขายทำกันอย่างกว้างขวางระหว่างประเทศ โดยที่การค้าขายติดต่อกันไม่อาจกระทำกันต่อหน้าผู้ซื้อและผู้ขายได้โดยตรง ดังนั้น หลักกฎหมายจึงมีข้อยกเว้นไม่ยึดถือหลักผู้ซื้อจะต้องระวังอย่างเต็มที่ และโดยเฉพาะปัจจุบันได้มีกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค (Consumer Credit) ผู้ขายนอกจากจะต้องรับผิดชอบตามกฎหมายลักษณะซื้อขายแล้วยังอาจจะต้องรับผิดชอบในกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค ในฐานะที่ผู้ซื้อตามสัญญาซื้อขายเป็นผู้บริโภคประเภทหนึ่งด้วย

ความรับผิดในความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขายตามมาตรา 472 นั้น ผู้ขายต้องรับผิดถ้าทรัพย์สินที่ขายชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นเหตุขึ้น ดังนี้

1. เสื่อมราคา
2. เสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติ
3. เสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญา

ความชำรุดบกพร่องที่ผู้ขายต้องรับผิดชอบนั้นต้องเกิดก่อนที่กรรมสิทธิ์จะตกเป็นของผู้ซื้อ คือ ความชำรุดบกพร่องนั้นต้องมีอยู่ก่อนหรือขณะทำสัญญาซื้อขายหรือในเวลาส่งมอบทรัพย์สินที่ขายโดยที่ผู้ซื้อไม่รู้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 459/2514)

ความรับผิดของผู้ขายในความชำรุดบกพร่องตามมาตรา 472 นี้ กฎหมายไม่ได้บัญญัติว่าต้องให้ผู้ซื้อตรวจตราก่อนหรือไม่ แต่ในมาตรา 473 นั้น เป็นข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ขายที่จะต้องให้ผู้ซื้อตรวจตราก่อนโดยใช้ความระมัดระวังให้ดีเช่นวิญญูชน และถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเห็นประจักษ์และผู้ซื้อรับไว้ผู้ขายก็ไม่ต้องรับผิด เช่นเดียวกับหลักกฎหมายของอังกฤษ ดังนั้น ผู้ซื้อจำต้องตรวจตราก่อนเสมอตามสมควร

ความชำรุดบกพร่องนั้นต้องมีก่อนที่กรรมสิทธิ์จะโอนไปยังผู้ซื้อ หรือก่อน หรือขณะส่งมอบ แม้ว่าผู้ขายยังไม่ได้ส่งมอบทรัพย์สินให้ผู้ซื้อก็ตาม เพราะผู้ขายมีหน้าที่ที่จะต้องโอนกรรมสิทธิ์และส่งมอบทรัพย์สินที่สมบูรณ์โดยสภาพตามสัญญาและตามลักษณะสภาพของทรัพย์สิน

ได้กล่าวแล้วว่าความรับผิดในความชำรุดบกพร่องของผู้ขายตามมาตรา 472 นี้ เป็นความรับผิดตามกฎหมายไม่ใช่ความผิดตามสัญญา แม้จะไม่มีข้อตกลงในสัญญาให้ต้องรับผิดก็ตามผู้ขายยังต้องรับผิดชอบอยู่นั่นเอง เป็นการรับผิดโดยปริยายโดยข้อบัญญัติของกฎหมาย แต่ถ้าจะให้รับผิดอย่างใดนอกเหนือจากนี้แล้วก็ต้องตกลงโดยแจ้งชัดโดยตรงไว้ในสัญญา เพื่อจะพิสูจน์ถึงข้อสัญญาความรับผิดของผู้ขายนั่นเองว่าจะต้องรับผิดเพียงใดตามเจตนาของคู่สัญญาและพฤติการณ์แห่งข้อเท็จจริงเป็นกรณีไป แต่ถ้าข้อสัญญาไม่ต้องรับผิดก็เป็นไปตามมาตรา 483, 484, 485 ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในภายหลัง

การรับผิดในความชำรุดบกพร่องของผู้ขายนั้น แม้ผู้ขายจะรู้หรือไม่รู้ถึงความชำรุดบกพร่องนั้นว่ามีอยู่หรือไม่ก็ตาม ก็ยังต้องรับผิดชอบอยู่นั่นเอง (มาตรา 472 วรรคสอง) และ

ความชำรุดบกพร่องนั้นต้องถึงขนาดอันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาความเหมาะสม ดังนั้น ความชำรุดบกพร่องเพียงเล็กน้อยผู้ขายก็ไม่ต้องรับผิดชอบแต่อย่างใด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 459/2514 ความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินซึ่งขายอันผู้ขายจะต้องรับผิดชอบต่อผู้ซื้อตามมาตรา 472 นั้น จะต้องเป็นความชำรุดบกพร่องที่มีอยู่ก่อนแล้วหรือมีอยู่ในขณะทำสัญญาซื้อขาย หรือในเวลาส่งมอบทรัพย์สินที่ขาย ส่วนความชำรุดบกพร่องที่มีขึ้นภายหลังผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ ผู้ซื้อจึงไม่มีสิทธิยึดเหนี่ยวราคาที่ยังไม่ได้ชำระตามมาตรา 988

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 903/2519 โจทก์ซื้อสินค้าประเภทของใช้จากจำเลยโดยรู้ความมุ่งหมายของกันและกันอยู่แล้วว่าซื้อไปเพื่อจำหน่ายในสหรัฐอเมริกา สินค้าเหล่านั้นชำรุดบกพร่อง เนื่องจากจำเลยใช้กาที่ไม่มีคุณภาพตีมาผลิตเป็นเหตุให้ขายไม่ได้ ดังนี้ จำเลยต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง โจทก์บอกเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ตามมาตรา 215, 387, 391 และ 472

ค่าเสียหายที่จำเลยต้องรับผิดชอบในการนี้ก็คือ จำเลยต้องคืนเงินราคาสินค้าที่รับไปจากโจทก์ ค่าที่โจทก์ได้ชำระค่าขนส่ง ค่าประกันภัย ค่าภาษีขาเข้า และค่านำสินค้าออกจากด่านศุลกากร ซึ่งนับว่าเป็นค่าเสียหายพิเศษที่จำเลยควรจะต้องคิดล่วงหน้าได้ ส่วนค่าใช้จ่ายที่โจทก์จ้างผู้เชี่ยวชาญพิสูจน์สินค้าของจำเลยว่าชำรุดบกพร่องหรือไม่นั้น แม้จำเลยจะทราบเรื่องแต่ก็ไม่ประสงค์ให้พิสูจน์สินค้า ค่าเสียหายดังกล่าวจึงเป็นค่าใช้จ่ายที่เป็นประโยชน์แก่โจทก์ฝ่ายเดียว จำเลยไม่ต้องรับผิดชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1614/2522 เครื่องคอมพิวเตอร์ที่ขายทำงานได้ระบบเดียว อีก 6 ระบบทำงานไม่ได้ตามสัญญา ผู้ซื้อเลิกสัญญาได้ ศาลให้คืนเครื่องคอมพิวเตอร์ ผู้ซื้อไม่ต้องใช้ราคา แต่ให้ใช้ค่าใช้ทรัพย์สินที่ใช้ได้ 1 ระบบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2830/2522 ฟ้องเลิกสัญญาเพราะผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินชำรุดบกพร่องแตกหักเสียหายมาก ไม่บรรยายว่าสินค้าที่ชำรุดบกพร่องมีมากน้อยเพียงใด ไม่เป็นฟ้องเคลือบคลุม ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่อง เท่ากับไม่ชำระหนี้ตามสัญญา ผู้ซื้อเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ ผู้ขายต้องให้ผู้ซื้อกลับคืนสู่ฐานะเดิม ผู้ขายไม่รับสินค้าคืน ไม่ปรากฏว่าสินค้าที่ไม่รับคืนนั้นมีราคาเท่าใด ศาลให้ผู้ขายใช้ราคาคืนและค่าเสียหายเต็มจำนวน

ข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้ขาย

ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องในกรณีต่อไปนี้

1. ข้อยกเว้นตามกฎหมาย
2. ข้อยกเว้นตามสัญญา

1. ข้อยกเว้นความรับผิดตามกฎหมาย

มาตรา 473 บัญญัติว่า “ผู้ขายย่อมไม่ต้องรับผิดในกรณีดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) ถ้าผู้ซื้อได้รู้อยู่แล้วแต่ในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่อง หรือควรจะได้รู้เช่นนั้นหากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน

(2) ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบ และผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยมิได้อิดเอื้อน

(3) ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ขายทอดตลาด”

ผู้ซื้อจึงต้องตรวจตราทรัพย์สินให้ดีก่อนรับมอบกรรมสิทธิ์ เพราะถ้ามีความชำรุดบกพร่องใดที่สามารถเห็นได้ ถ้าหากให้ความระมัดระวังพอสมควรตามความคาดหมายเช่น วิญญูชน บุคคลธรรมดาสามัญตามปกติในฐานะเช่นเดียวกับผู้ซื้อที่มีความรู้ผิดชอบ สติสัมปชัญญะ โดยพิจารณาจากอายุ เพศ การศึกษา ฯลฯ และยิ่งถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเห็นได้ประจักษ์อยู่แล้วยังรับทรัพย์สินไว้โดยมิได้ทักท้วง บอกปัด คัดค้าน หรือสงวนสิทธิที่จะฟ้องร้อง ผู้ขายก็ไม่ต้องรับผิดในภายหลัง ข้อยกเว้นอีกประการคือ ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ขายทอดตลาด หมายถึง ผู้ซื้อซื้อจากการขายทอดตลาด ไม่ว่าจะทอดตลาดโดยคำสั่งศาลหรือเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ หรือขายทอดตลาดโดยเอกชน

2. ข้อยกเว้นความรับผิดตามสัญญา

ได้กล่าวแล้วว่าผู้ซื้อและผู้ขายอาจจะตกลงกำหนดให้ผู้ขายต้องรับผิดในความชำรุดบกพร่องนอกเหนือไปจากความรับผิดตามกฎหมายก็ได้ แต่ต้องระบุไว้ในสัญญาอย่างชัดเจนว่าจะรับผิดเพียงใดโดยดูตามเจตนาของคู่สัญญาและข้อเท็จจริง ดังนั้น ข้อจำกัดความรับผิดของผู้ขายจึงมีได้เช่นเดียวกัน แล้วแต่ว่าคู่สัญญาจะตกลงจำกัดความรับผิดในความชำรุดบกพร่องกันไว้หรือไม่ ข้อจำกัดความรับผิดของผู้ขายย่อมเป็นไปตามสัญญาที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงกัน เพราะข้อจำกัดความรับผิดมีใช้บทบัญญัติเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน จึงอาจจะตกลงล่วงหน้าไม่ต้องรับผิดได้ (มาตรา 151) โดยมาตรา 483 บัญญัติว่า “คู่สัญญาซื้อขายจะตกลงกันว่าผู้ขายจะไม่ต้องรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิก็ได้” แต่ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดนั้นไม่คุ้มผู้ขายให้พ้นจากการต้องส่งคืนราคาแก่ผู้ซื้อ เมื่อมีความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้น เว้นแต่จะได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่น (มาตรา 484) ไม่ว่าจะเป็นอย่างไรข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดนั้นไม่คุ้มถึงความรับผิดของผู้ขายในผลของการอันผู้ขายได้กระทำไปเองหรือผลแห่งข้อความจริงอันผู้ขายได้รู้อยู่แล้วและปกปิดเสีย (มาตรา 485)

สิทธิของผู้ซื้อในการที่ผู้ขายต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง

1. ผู้ซื้อที่มีสิทธิยึดหน่วงราคาที่ยังไม่ได้ชำระ ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วน โดยมาตรา 488 บัญญัติว่า "ถ้าผู้ซื้อพบเห็นความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินซึ่งตนได้รับซื้อ ผู้ซื้อชอบที่จะยึดหน่วงราคาที่ยังไม่ได้ชำระไว้ได้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน เว้นแต่ผู้ขายจะหาประกันที่สมควรให้ได้"
2. ถ้ามีข้อตกลงให้เลิกสัญญาได้เพราะเหตุชำรุดบกพร่อง ผู้ซื้อก็บอกเลิกสัญญาได้และเรียกค่าสินไหมทดแทนในความเสียหาย ถ้าได้ใช้ราคาไปแล้วก็มีสิทธิเรียกคืนราคาสินค้าจากผู้ขายได้อีกด้วย (มาตรา 386, มาตรา 391)
3. ถ้าไม่มีข้อตกลงในสัญญาให้เลิกสัญญากันได้ แต่ความชำรุดบกพร่องนั้นถึงขนาดเป็นเหตุให้การชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนกลายเป็นพ้นวิสัยเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้ได้ ผู้ซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาและกลับคืนสู่ฐานะเดิม โดยไม่ยอมรับเอาทรัพย์สิน แล้วเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนการไม่ชำระหนี้เสียทั้งหมดทีเดียวก็ได้ (มาตรา 389, มาตรา 391)

อายุความฟ้องร้อง

มาตรา 474 บัญญัติว่า "ในข้อรับผิดชอบเพื่อชำรุดบกพร่องนั้น ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาปีหนึ่งนับแต่เวลาที่ได้พบเห็นความชำรุดบกพร่อง"

อายุความฟ้องคดีเพื่อความรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของผู้ขายนั้น ห้ามมิให้ฟ้องคดีเมื่อพ้นเวลาปีหนึ่งนับแต่เวลาที่ได้พบเห็นความชำรุดบกพร่อง ไม่ใช่ นับจากเวลาที่ทำสัญญาหรือเวลาที่ส่งมอบ และต่างกับการส่งมอบทรัพย์สินตามสัญญาซื้อขายที่ไม่ถูกต้อง เช่น ผิดประเภท ผิดชนิด คุณภาพของทรัพย์สินไม่ถูกต้อง กรณีเหล่านี้ไม่ใช่ความชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขาย แต่เป็นเรื่องผิดสัญญา ต้องบังคับในเรื่องการไม่ชำระหนี้โดยทั่วไป อายุความจึงต่างกัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1645/2511 ถ้าจำเลยส่งมอบทรัพย์สินที่ขายผิดจากชนิดที่ระบุไว้ในสัญญา ก็เป็นการไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้ตามสัญญาเลย ไม่ใช่เรื่องแก่ความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินที่ขายเพราะการชำระหนี้ และไม่อยู่ในบังคับแห่งมาตรา 474 ต้องบังคับตามบทบัญญัติว่าด้วยการไม่ชำระหนี้โดยทั่วไป แต่ถ้าจำเลยส่งมอบทรัพย์สินที่ขายตรงตามชนิดในสัญญาแล้ว แต่ปรากฏว่าชำรุดบกพร่องตามมาตรา 472 และอยู่ในบังคับแห่งเรื่องอายุความตามมาตรา 474

คำพิพากษาฎีกาที่ 1309/2522 ข้อสัญญาว่าถ้ากระเบื้องที่ขายชำรุดใช้การไม่ได้ ผู้ขายรับคืนและใช้ราคา เป็นเรื่องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง มีอายุความ 1 ปี ตามมาตรา 474 ไม่ใช่อายุความ 2 ปี ตามมาตรา 165 (1)

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2830/2522 ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องเท่ากับไม่ได้ชำระหนี้ ตามสัญญา ผู้ซื้อเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ ผู้ขายต้องให้ผู้ซื้อกลับคืนสู่ฐานะเดิม ผู้ขายไม่รับสินคำคืน ไม่ปรากฏว่าสินคำที่ไม่รับคืนมีราคาเท่าใด ศาลให้ผู้ขายใช้ราคาคืนและ ค่าเสียหายเต็มจำนวน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1691/2534 โจทก์ฟ้องเรียกเงินค่าซื้อข้าวบางส่วนคืนโดยอ้างว่า จำเลยส่งมอบข้าวน้อยกว่าจำนวนที่ตกลงกัน มีใช้ฟ้องในข้อรับผิดเพื่อการที่ทรัพย์สินชำรุดบกพร่องหรือล้าจำนวน ดังนั้น จึงนำอายุความตามมาตรา 467 มาปรับมิได้ การฟ้องเรียกเงินคืน ในกรณีนี้มิได้มีอายุความกำหนดไว้

ส่วนที่ 3

ความรับผิดชอบในการรอนสิทธิ

การรอนสิทธิ (eviction) คืออะไร

การรอนสิทธิหมายถึง การที่ผู้ซื้อถูกรบกวนขัดสิทธิโดยบุคคลภายนอก ไม่ให้ผู้ซื้อเข้าครอบครองทรัพย์สินโดยปกติสุข เพราะบุคคลนั้นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ซื้อขายโดยชอบด้วยกฎหมาย

ผู้ขายนอกจากจะมีหน้าที่ที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สินให้อยู่ในเงื้อมมือของผู้ซื้อแล้ว ยังจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องหรือรับรองว่าผู้ซื้อสามารถเข้าครอบครองทรัพย์สินได้โดยปกติสุขตามธรรมดาของการซื้อทรัพย์สิน ถ้ามีผู้อื่นมารบกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อ ผู้ขายก็ต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิ แม้จะได้ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อแล้ว ผู้ขายก็ยังคงต้องรับผิดชอบจากผลของการรอนสิทธิอยู่

หลักของกฎหมายโรมัน ผู้ซื้อที่มีสิทธิที่จะได้รับการครอบครองโดยปราศจากการรบกวน แต่ผู้ซื้อก็ยังไม่มีความรับผิดชอบใดอย่างหนึ่งเพราะยังไม่มีโอนกรรมสิทธิ์เมื่อมีการซื้อขาย แต่จะมีการส่งมอบโอนกรรมสิทธิ์ต่อเมื่อได้ทำสัญญาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเพียงแต่ทำสัญญาซื้อขาย ยังไม่มีการโอนกรรมสิทธิ์ก็ยังไม่มีการรอนสิทธิแต่อย่างใด จนกว่าจะกระทำสัญญาอีกครั้งเพื่อส่งมอบโอนกรรมสิทธิ์ การรอนสิทธิจึงอาจจะเกิดขึ้นได้

ตามหลักกฎหมายอังกฤษใน The Sale of Goods Act, 1979 มาตรา 12 "(1)ในสัญญาซื้อขายนอกเหนือจาก (3) ถือว่ามีเงื่อนไขโดยปริยายว่าผู้ขายมีสิทธิที่จะขาย และเช่นกันในกรณีสัญญาจะซื้อจะขาย ผู้ขายจะต้องมีสิทธิในเวลาที่ทรัพย์สินจะผ่านไปยังเงื้อมมือผู้ซื้อ

(2) ในสัญญาซื้อขาย เสมือนมีการรับประกันโดยปริยายว่า

(a) ผู้ซื้อจะได้รับโอนทรัพย์สินจะปราศจากเงื่อนไขใดและจะปลอดจากสิทธิใด ๆ ที่จะผูกมัดเรียกร้อง หรือมีการละเมิดใด ๆ โดยที่ผู้ซื้อไม่รู้ หรือไม่เปิดเผยให้ผู้ซื้อทราบก่อนทำสัญญาซื้อขาย

(b) และผู้ซื้อจะได้รับการครอบครองโดยปกติสุข (Quiet possession) ปราศจากการรบกวนใด ๆ ยกเว้นแต่จากเจ้าของหรือบุคคลผู้มีสิทธิอื่น เช่น สิทธิยึดหน่วง ฯลฯ หรือการละเมิดที่จะได้รับประโยชน์โดยเปิดเผยหรือเป็นที่รู้จักอยู่แล้ว

(3) จะต้องปรากฏโดยชัดแจ้งในสัญญา หรือโดยพฤติการณ์เจตนาของคู่สัญญาว่าผู้ขายโอนทรัพย์สินให้แก่ที่สิทธิของผู้ขายมีอยู่หรือเท่าที่สิทธิของบุคคลภายนอกมีอยู่

(4) และจาก (3) ถือว่ามีการรับประกันโดยปริยายว่าสิทธิที่ผูกมัดหรือการละเมิดใด ๆ ที่ผู้ขายรู้ แต่ผู้ซื้อไม่รู้จะต้องเปิดเผยให้ผู้ซื้อรู้ก่อนที่สัญญาจะเกิดขึ้น

(5) และจาก (3) ถือว่าเป็นการรับประกันโดยปริยายว่าบุคคลต่อไปนี้จะไม่รบกวนการครอบครองโดยปกติสุขของผู้ซื้อคือ

(a) ผู้ขาย

(b) บุคคลซึ่งผู้ขายเจตนาจะโอนสิทธิของผู้นั้นมาให้ผู้ซื้อ

(c) บุคคลที่มีสิทธิเรียกร้องต่อผู้ขายหรือบุคคลภายนอก ซึ่งสิทธินั้นได้ผ่านพ้นไปแล้วหรือไม่มีสิทธิดีกว่า ซึ่งสิทธินั้นเป็นที่เปิดเผยหรือเป็นที่รู้กันก่อนจะทำสัญญาซื้อขาย

การครอบครองโดยปกติสุข (Quiet possessions) นั้น ถ้าการครอบครองของผู้ซื้อถูกรบกวนโดยบุคคลที่สามซึ่งมีสิทธิดีกว่า ผู้ซื้อจะมีสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้⁽¹⁾

ตามกฎหมายฝรั่งเศสอาจทำการซื้อขายทรัพย์สินในอนาคตได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1130 วรรคแรก บัญญัติว่า ทรัพย์สินในอนาคตอาจเป็นวัตถุแห่งหนึ่งได้) และบัญญัติว่า การซื้อขายทรัพย์สินของบุคคลอื่นเป็นโมฆียะ และให้สิทธิผู้ซื้อเรียกร้องค่าเสียหายได้ (ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1599) และศาลถือว่าไม่ว่าผู้ขายจะสุจริตหรือไม่สุจริตก็ตาม สัญญาจะตกเป็นโมฆียะ และถ้าผู้ซื้อสำคัญผิดว่าผู้ขายเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์สัญญาจะตกเป็นโมฆียะเช่นกัน หลักสำคัญคือว่าถ้าเป็นทรัพย์สินในอนาคตหรือเป็นของบุคคลอื่น และสัญญาที่ทำกันนั้นยังไม่ทำให้กรรมสิทธิ์โอนกันไปแล้วแต่ประการใด (ยังไม่เป็นสัญญาซื้อขายเสร็จเด็ดขาด เช่นเดียวกับของไทยที่จะทำให้กรรมสิทธิ์โอนไปยังผู้ซื้อทันที) หรือทรัพย์สินตามสัญญาซื้อขายไม่ใช่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง กรรมสิทธิ์อาจโอนให้ในภายหลังได้สัญญาไม่ตกเป็นโมฆียะ ผู้ซื้อหรือผู้ว่าทรัพย์สินเป็นของบุคคลอื่นก็จะเรียกค่าสินไหมทดแทนไม่ได้⁽²⁾

ผู้ขายมีหน้าที่ที่จะรับประกันว่าผู้ซื้อจะได้ครอบครองทรัพย์สินอย่างสงบสุข และผู้ขายมีหน้าที่ต้องจัดการเรียกร้องอ้างสิทธิใด ๆ ในทรัพย์สิน และจัดการรบกวนสิทธิของผู้ซื้อในการครอบครองทรัพย์สิน และใช้สิทธิในทรัพย์สินที่ซื้อขาย เพราะเป็นสิทธิที่ผู้ซื้อจะได้รับประโยชน์ใช้สอย ครอบครองทรัพย์สินที่ซื้อ⁽³⁾

ในกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น มาตรา 560 บัญญัติว่า "ในกรณีสิทธิของบุคคลอื่นตกเป็นวัตถุแห่งการซื้อขาย ผู้ขายจะต้องได้มาซึ่งสิทธินั้นและโอนไปให้แก่ผู้ซื้อ"

ถ้าผู้ขายไม่สามารถได้สิทธิโอนให้แก่ผู้ซื้อได้ ผู้ซื้อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ แต่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ต่อเมื่อผู้ซื้อต้องไม่รู้ในขณะทำสัญญาว่าสิทธินั้นมีได้เป็นของผู้ขาย (มาตรา 561)

(1) Michael C. Blair, Sale of Goods Act, 1979. London Butterworths, 1900, p. 54, 55.

(2) ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน, กฎหมายแพ่งฝรั่งเศสว่าด้วยซื้อขาย, หน้า 825 ถึง 829.

(3) Jean Domat, Civil Law in its natural order, Vol 1, Boston, 1850, p. 199.

และยังให้สิทธิผู้ขายบอกเลิกสัญญาได้ แต่ต้องเป็นกรณีที่ผู้ขายไม่ทราบในขณะทำสัญญาว่าสิทธินั้นมีได้เป็นของตน และต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนการไม่ชำระหนี้ของตนให้แก่ผู้ซื้อ ถ้าผู้ซื้อก็ทราบด้วยว่าสิทธินั้นมีได้เป็นของผู้ขาย ผู้ขายบอกเลิกสัญญาได้โดยไม่ต้องใช้ค่าเสียหาย เพียงแต่แจ้งให้ผู้ซื้อทราบเท่านั้น (มาตรา 562)

และถ้าสิทธิบางส่วนเป็นของบุคคลอื่น ผู้ซื้ออาจเรียกร้องให้ลดราคาได้ ถ้าผู้ซื้อจะไม่ซื้อส่วนที่เหลือ และส่วนที่เหลือมีเพียงส่วนเดียวที่เป็นวัตถุแห่งการซื้อขาย ผู้ซื้ออาจบอกเลิกสัญญาได้ถ้าผู้ซื้อสุจริต และในกรณีที่ผู้ซื้อสุจริตนี้ไม่ว่าจะเรียกให้ลดราคาหรือบอกเลิกสัญญาผู้ซื้อก็ยังเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ (มาตรา 563)

สำหรับมาตรา 564 และมาตรา 565 เป็นเรื่องอายุความฟ้องร้องทรัพย์สินที่ขายตามปริมาณขาดตกบกพร่องหรือสูญหายบางส่วนในขณะทำสัญญา หรือทรัพย์สินนั้นเป็นของบุคคลอื่น และผู้ขายไม่สามารถโอนสิทธิให้แก่ผู้ซื้อได้ โดยแบ่งเป็น 2 กรณีคือ ถ้าผู้ซื้อสุจริตต้องฟ้องร้องภายใน 1 ปีนับแต่เมื่อทราบความจริง แต่ถ้าผู้ซื้อไม่สุจริตต้องฟ้องร้องภายใน 1 ปี นับแต่เมื่อทำสัญญา และรวมถึงกรณีที่ทรัพย์สินขาดตกบกพร่องหรือสูญหายไปบางส่วนขณะทำสัญญาโดยผู้ซื้อไม่ทราบ

การซื้อขายทรัพย์สินที่อยู่ภายใต้สิทธิเหนือพื้นดิน สิทธิเช่าที่ดินระยะยาว ภาระจำยอม สิทธิยึดหน่วง สิทธิจำนำ ผู้ซื้ออาจบอกเลิกสัญญาได้ต่อเมื่อผู้ซื้อไม่รู้และวัตถุแห่งสัญญาไม่สามารถบรรลุผลได้ แต่ในกรณีอื่น ๆ ผู้ซื้ออาจเรียกร้องได้แต่เพียงค่าสินไหมทดแทน แต่จะบอกเลิกสัญญาไม่ได้ (มาตรา 566)

ถ้าทรัพย์สินที่ซื้อขายตกอยู่ในบุริมสิทธิหรือสิทธิจำนอง โดยเหตุนี้ทำให้ผู้ซื้อสูญเสียกรรมสิทธิ์ไป ผู้ซื้ออาจบอกเลิกสัญญาได้ ถ้าผู้ซื้อยังคงรักษากรรมสิทธิ์ไว้โดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง ผู้ซื้ออาจเรียกร้องค่าใช้จ่ายคืนจากผู้ขายได้ และถ้าได้รับความเสียหายผู้ซื้ออาจเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ด้วย (มาตรา 567)

ถ้าบุคคลที่สามเรียกร้องสิทธิเหนือวัตถุแห่งการซื้อขาย และโดยผลแห่งการนั้นเป็นภัยอันตรายแก่ผู้ซื้อที่จะสูญเสียสิ่งซึ่งได้ซื้อทั้งหมดหรือบางส่วน ผู้ซื้ออาจปฏิเสธการชำระราคาซื้อตามอัตราส่วนแห่งภัยอันตรายนั้น แต่บทบัญญัตินี้ไม่ใช้บังคับในกรณีซึ่งผู้ขายได้จัดให้มีหลักประกันอย่างเพียงพอ

โดยสรุปแล้ว กฎหมายโดยทั่วไปของแต่ละประเทศยอมรับสิทธิของผู้ซื้อที่จะได้เข้าครอบครองทรัพย์สินโดยปราศจากเงื่อนไขและการรบกวนขัดสิทธิจากบุคคลภายนอก ซึ่งตามกฎหมายไทยก็เช่นกันโดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 475 บัญญัติว่า "หากว่ามีบุคคลผู้ใดมาก่อนการรบกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อในอันจะครอบครองทรัพย์สินโดยปกติสุข เพราะบุคคลผู้นั้นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ซื้อขายกันนั้นอยู่ในเวลาซื้อขายก็ดี เพราะความผิดของผู้ขายก็ดี ท่านว่าผู้ขายจะต้องรับผิดชอบในผลอันนั้น"

ลักษณะแห่งการรอนสิทธิ

ความรับผิดชอบในการรอนสิทธิกับการชำระคบกพร่อง เป็นเหตุให้ผู้ซื้อไม่ได้รับประโยชน์หรือไม่อาจครอบครองทรัพย์สินให้สมประโยชน์ของผู้ซื้อ และทั้งสองกรณีนี้ผู้ขายต้องรับผิดชอบเช่นกัน แต่การชำระคบกพร่องเป็นกรณีที่เกิดจากสภาพของตัวทรัพย์สิน แต่การรอนสิทธิเกิดจากบุคคลภายนอก

ผู้ขายต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิถ้ามีบุคคลภายนอกมารบกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อโดยบุคคลผู้นั้นมีสิทธิตามกฎหมายดีกว่า ไม่ว่าจะมทรัพย์สินดีกว่าหรือมีบุคคลสิทธิดีกว่าก็ตาม ความรับผิดชอบในการรอนสิทธิของผู้ขายนี้เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายไม่ใช่โดยสัญญา แม้จะไม่มีข้อตกลงกันไว้ล่วงหน้าของคู่สัญญาให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบ หรือถึงแม้ผู้ขายจะไม่ทราบถึงเหตุแห่งการรอนสิทธิก็ตาม ผู้ขายก็ต้องรับผิดชอบอยู่นั่นเอง ซึ่งสิทธิที่บุคคลอื่นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินนั้นจะต้องมีสิทธิตามกฎหมายดีกว่าผู้ซื้อ ถ้าการรบกวนการครอบครอง เช่น แก้วเอายะมาเทหน้าบ้าน สิ่งสิ่งดัง เอาก้อนหินขว้างปาบ้าน หรือบุกรุกเข้ามาในบ้านไม่ใช่เป็นการรอนสิทธิ เป็นแค่เพียงการรบกวนการครอบครองซึ่งผู้ซื้อไม่มีสิทธิเปลี่ยนแปลงการรบกวนด้วยตนเองอยู่แล้ว (มาตรา 1336 และ มาตรา 1374) และเป็นการรบกวนการครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่การรอนสิทธิตามมาตรา 475 บุคคลภายนอกต้องมีสิทธิดีกว่าและโดยชอบด้วยกฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 230/2493 ทรัพย์สินที่ผู้ขายทำสัญญาขายให้ผู้ซื้อหรือเอาไป แต่มีบุคคลภายนอกมาห้ามมิให้หรือโดยที่ไม่ใช่ทรัพย์สินของผู้ขาย ผู้ซื้อจึงไม่ได้ทรัพย์สินไปตามสัญญาซื้อขาย ดังนั้นถือว่าผู้ซื้อถูกรอนสิทธิ ซึ่งผู้ขายต้องรับผิดชอบตามมาตรา 475

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 489/2507 ผู้เช่าตึกได้ถูกผู้อื่นที่มีสิทธิดีกว่ารบกวนขัดสิทธิเข้ามาแย่งอยู่ในตึกที่เช่า ถือว่าเป็นการรอนสิทธิตามมาตรา 475 ประกอบด้วยมาตรา 549 ซึ่งให้นำลักษณะซื้อขายบังคับโดยอนุโลม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 655/2510 แม้ผู้ขายจะได้รถยนต์มาโดยการโอนต่อนายทะเบียน และการขายให้ผู้ซื้อก็ได้โอนต่อนายทะเบียนก็ดี ก็ไม่ตัดสิทธิเจ้าของอันแท้จริงที่จะติดตามเอาคืน การที่เจ้าของอันแท้จริงติดตามเอาคืนจากผู้ซื้อเช่นนี้เป็นการรอนสิทธิของผู้ซื้อ การที่ผู้ซื้อยินยอมคืนรถให้แก่เจ้าของอันแท้จริงเอง แต่เมื่อความปรากฏชัดแจ้งแล้วว่ารถคันนั้นเป็นของเจ้าของ การที่ผู้ซื้อคืนรถให้แก่เจ้าของที่แท้จริงจึงเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง ถึงการซื้อขายรถยนต์จะได้ทำการโอนซื้อขายกันทางทะเบียน ผู้ขายก็ยังคงมีความรับผิดชอบเพราะเหตุการรอนสิทธิอยู่ เมื่อผู้ซื้อมิได้รู้ในขณะซื้อขายว่ามีเหตุรอนสิทธิเกิดขึ้น ผู้ขายต้องรับผิดชอบตามกฎหมาย

แม้การซื้อขายรถยนต์จะได้กระทำในกองทะเบียนกรมตำรวจ โดยมีการตรวจสอบกระทำโดยสุจริตและเปิดเผยก็ตาม ก็ไม่ใช่เป็นการซื้อขายในท้องตลาด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1895/2514 ผู้ขายขายทรัพย์สินซึ่งถูกคนร้ายลักมาจากเจ้าของ ให้แก่ผู้ซื้อ โดยผู้ขายรู้อยู่แล้วว่าเป็นทรัพย์สินที่ได้มาโดยมิชอบ แต่ผู้ซื้อไม่รู้ ต่อมาเจ้าพนักงานตำรวจได้ยึดทรัพย์สินนั้นไปจากผู้ซื้อและคืนให้เจ้าของไป ผู้ขายย่อมต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิ จึงไม่มีสิทธิที่จะเรียกร้องให้ผู้ซื้อชำระเงินตามเช็คที่ผู้ซื้อส่งจ่ายเป็นค่าซื้อทรัพย์สินนั้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2199/2514 รถยนต์พิพาทเป็นของบุคคลภายนอกซึ่งมีผู้เช่าซื้อมาและผู้เช่าซื้อนั้นทำสัญญาให้จำเลย แล้วจำเลยทำสัญญาขายให้โจทก์มอบรถยนต์พิพาทให้โจทก์ในวันทำสัญญา โดยโจทก์ไม่รู้วารถนั้นเป็นของบุคคลภายนอก และโจทก์ได้ผ่อนชำระเงินให้จำเลยแล้วบางส่วน ต่อมาผู้เช่าซื้อผิดสัญญา เจ้าของที่แท้จริงมายึดรถยนต์พิพาทไปจากโจทก์ ดังนี้ ถือได้ว่าโจทก์ผู้ซื้อถูกรอนสิทธิ จำเลยต้องรับผิดชอบเงินที่ได้รับไปให้โจทก์ จำเลยจะอ้างว่าตนไม่รู้เห็นยินยอมด้วยการยึดถือเป็นเหตุสุดวิสัยหาได้ไม่

เมื่อโจทก์ถูกรอนสิทธิและฟ้องเรียกเงินที่ชำระไปแล้วคืนจากจำเลย จำเลยมิได้ต่อสู้ขอหักค่าที่โจทก์ใช้รถยนต์พิพาท ศาลจะพิพากษาให้หักค่าใช้จ่ายจากเงินที่จำเลยต้องคืนหาได้ไม่

โจทก์ถูกยึดรถยนต์ที่ซื้อคืนไป โจทก์จะเรียกค่าเสียหายที่ขาดรายได้จากการที่เคยใช้รถยนต์พิพาทออกฉายภาพยนตร์เรมีได้ เพราะโจทก์อาจใช้รถยนต์อื่นได้ รายได้จากการฉายภาพยนตร์เรมีใช้ค่าเสียหายโดยตรง

หนี้เงินนั้นนอกจากจะเรียกดอกเบี้ย ยังอาจพิสูจน์ค่าเสียหายอื่นได้อีกด้วย การที่โจทก์ชำระเงินให้จำเลยไปก็โดยหวังจะได้ใช้รถยนต์พิพาทเป็นการตอบแทนโดยไม่ต้องเสียค่าเช่า เมื่อโจทก์ถูกรอนสิทธิก็ชอบที่จะได้รับชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งเห็นสมควรกำหนดให้เท่ากับค่าเช่ารถยนต์ที่โจทก์เคยเช่าออกฉายภาพยนตร์เร

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2292/2515 โจทก์ซื้อรถยนต์โดยสุจริตจากจำเลยซึ่งเป็นพ่อค้าผู้ขายของชนิดนั้น (ซื้อขายรถยนต์ใช้แล้ว) ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจยึดรถคันนี้ไปเป็นของกลางในคดีอาญา และศาลพิพากษาให้คืนรถยนต์แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าของที่แท้จริง แม้ตามมาตรา 1332 โจทก์มีสิทธิไม่จำต้องคืนรถยนต์นี้ให้แก่เจ้าของที่แท้จริงเว้นแต่เจ้าของจะชดใช้ราคาที่ซื้อมา แต่วัตถุประสงค์ของโจทก์ในการซื้อรถยนต์ก็เพื่อจะได้รถยนต์มาเป็นกรรมสิทธิ์ หาใช่เพื่อรับชดใช้ราคาคืนไม่ อีกทั้งมาตรา 475 ก็มีได้บัญญัติว่าผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตตามมาตรา 1332 ไม่อยู่ในฐานะที่จะถูกรอนสิทธิ ดังนั้น เมื่อเจ้าของที่แท้จริงมารบกวณสิทธิของโจทก์ผู้ซื้อและโจทก์จำต้องคืนรถยนต์ให้ไปตามคำพิพากษาของศาลแล้ว ไม่ว่าโจทก์จะได้รับชดใช้ที่ซื้อมาหรือมีสิทธิได้รับชดใช้ราคาหรือไม่ กรณีก็ต้องถือว่าโจทก์ถูกรอนสิทธิ ซึ่งจำเลยต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธินั้นตามมาตรา 475

การที่โจทก์จำต้องยอมให้เจ้าหน้าที่ตำรวจยึดรถยนต์ไป และศาลได้พิพากษาให้คืนแก่เจ้าของที่แท้จริงไปแล้ว รถยนต์ที่ซื้อมาจึงหลุดไปจากโจทก์ผู้ซื้อ จำเลยผู้ขายต้องรับผิดชอบชำระราคา

รถยนต์คืนให้โจทก์ตามมาตรา 479 และต้องใช้ค่าเสียหายในการที่โจทก์ไม่ได้ใช้รถนั้นตาม มาตรา 475 ด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 390/2518 โจทก์ซื้อรถจักรยานยนต์จากจำเลยแล้วถูกตำรวจยึดไป เพราะเป็นรถที่ลักมาก่อนซื้อ ดังนั้นเป็นการรอนสิทธิ จำเลยต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย กรณีไม่ใช่ โจทก์ยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้อง ไม่ใช่อายุความ 3 เดือน ตามมาตรา 481 แต่ใช้ อายุความ 10 ปี ตามมาตรา 164

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 533/2520 โจทก์ซื้อรถยนต์จากจำเลย ตำรวจยึดรถไปโดยมีเหตุผล สมควร โจทก์ไม่สามารถครอบครองรถได้ ถือว่าโจทก์ถูกรอนสิทธิ จำเลยต้องใช้ค่าเสียหาย แก่โจทก์

การที่จะทราบว่าบุคคลภายนอกมารบกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อโดยมีสิทธิตามกฎหมาย ดีกว่าหรือไม่นั้น ถ้าเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งว่าผู้นั้นมีสิทธิตามกฎหมายดีกว่าผู้ขายจริง เมื่อผู้ซื้อ ตกลงยอมตามที่ผู้รบกวนสิทธิเรียกร้องเอาแล้วก็ไต่เบียดเอาจากผู้ขายได้ หรืออาจจะต้องให้ ศาลเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดเพื่อให้ทราบแน่ชัดลงไปว่าผู้นั้นมีสิทธิดีกว่าหรือไม่ โดยเรียกให้เข้าสู่ คดีด้วย (มาตรา 478, มาตรา 481)

ผู้ขายจะต้องรับผิดชอบเฉพาะการรอนสิทธิอันมีอยู่แล้วในเวลาทำสัญญาซื้อขาย แต่ถ้าเหตุ แห่งการรอนสิทธิเกิดขึ้นภายหลังผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธินั้น เว้นแต่เหตุดังกล่าวเกิดขึ้น เพราะความรับผิดชอบของผู้ขาย เช่น ซื้อที่ดินโดยที่ดินแปลงนั้นถูกบุคคลอื่นบุกรุกครอบครอง ปรปักษ์จนได้กรรมสิทธิ์ก่อนที่จะซื้อขายกัน เป็นการรอนสิทธิตามกฎหมาย ตามมาตรา 475 แต่มีข้อยกเว้นตามมาตรา 1299 วรรคสอง แต่ถ้าขณะทำสัญญาซื้อขายผู้บุกรุกเข้าครอบครอง ปรปักษ์ที่ดินนั้นไม่ถึง 10 ปี (มาตรา 1382) ยังไม่ได้เป็นกรรมสิทธิ์ ผู้ซื้อที่มีสิทธิที่จะฟ้องร้องขับไล่ได้ ไม่เป็นการรอนสิทธิตามมาตรา 475 เมื่อผู้ซื้อได้กรรมสิทธิ์แล้วแต่ปล่อยให้ผู้อื่นเข้า ครอบครองปรปักษ์จนผู้ซื้อได้กรรมสิทธิ์ไป หรือจนได้ภาระจำยอมไปเช่นนี้ ผู้ขายก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เพราะการที่ผู้ซื้อถูกรอนสิทธิไม่ได้มีอยู่ก่อนแล้วในเวลาซื้อขาย

แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าการรอนสิทธิเกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้ขาย ไม่ว่าจะเกิดขึ้นก่อน หรือหลังเวลาทำสัญญาซื้อขาย ผู้ขายก็ต้องรับผิดชอบ เช่น ตำขายรถยนต์ให้แดงแต่ยังไม่ได้ส่งมอบ ด่าได้เอาไปพ่นสีใหม่แล้วยังไม่ได้ชำระค่าเปลี่ยนสี ช่างพ่นสีจึงยึดหน่วงรถยนต์ไว้ยังไม่ยอม ส่งมอบรถยนต์ให้แดง แม้การรอนสิทธินี้จะเกิดขึ้นภายหลังเวลาซื้อขาย แต่จำผู้ขายก็ต้องรับผิดชอบ

แต่ถ้าผู้ซื้อรู้ถึงสิทธิของผู้รบกวนอยู่แล้วในเวลาซื้อขาย ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ (มาตรา 476) เพราะแสดงว่าผู้ซื้อยอมรับโดยปริยายถึงสิทธิของบุคคลภายนอก และรับรู้ว่าตนจะได้สิทธิตาม สัญญาซื้อขายเพียงใด แต่มีปัญหากว่าถ้าผู้ซื้อแต่การรู้นั้นไม่กระจ่าง เช่นรู้ว่ามิบุคคลภายนอก ครอบครองจนได้ภาระจำยอมไปบางส่วน แต่ความจริงแล้วบุคคลภายนอกครอบครองจนได้

กรรมสิทธิ์โดยการครอบครองปรปักษ์แล้วไม่ใช่เพียงแต่ได้ภาระจำยอมเท่านั้น กรณีนี้ น่าจะถือว่า ผู้ซื้อไม่รู้ ทำให้ผู้ขายยังต้องรับผิดชอบ เพราะมาตรา 476 ใช้คำว่า รู้อยู่แล้วถึง "สิทธิ" ของผู้ก่อ การรบกวน การรู้แต่รู้โดยผิดความจริงจึงได้ตกลงซื้อ ก็ต้องถือว่าไม่รู้ถึงสิทธิที่ผู้รบกวนนั้นมีอยู่ การถูกรอนสิทธินั้นอาจจะถูกรอนสิทธิทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก็ได้ ก็ถือเป็นการถูกรอนสิทธิเช่นเดียวกัน

ในประมวลกฎหมายแพ่งญีปุ่น มาตรา 563 และมาตรา 565 บัญญัติตรงกับในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มาตรา 479

มาตรา 479 บัญญัติว่า "ถ้าทรัพย์สินซึ่งซื้อขายกันหลุดไปจากผู้ซื้อทั้งหมดหรือแต่บางส่วน เพราะเหตุการรอนสิทธิที่ดี หรือว่าทรัพย์สินนั้นตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเป็นเหตุให้เสื่อมราคา หรือเสื่อมความเหมาะสมแก่การที่จะใช้ หรือเสื่อมความสะดวกในการ ใช้สอย หรือเสื่อมประโยชน์อันจะพึงได้แต่ทรัพย์สินนั้น และซึ่งผู้ซื้อหาได้รู้ในเวลาซื้อขายไม่ก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ"

การรอนสิทธิที่ทรัพย์สินซึ่งซื้อขายหลุดไปจากผู้ซื้อทั้งหมดหรือบางส่วนนั้น เป็นการที่บางส่วนหรือทั้งหมดของตัวทรัพย์สินหลุดไปจากผู้ซื้อเนื่องจากการรอนสิทธินี้เอง แต่การที่ทรัพย์สินตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธิหมายถึงการที่ทรัพย์สินนั้นมีภาระติดพันใด ๆ อยู่ ไม่ว่าจะเป็น บุคคลสิทธิหรือทรัพย์สินสิทธิ ซึ่งมีได้หลายอย่าง เช่น สิทธิจำนำ สิทธิจำนอง ภาระจำยอม สิทธิ ยึดหน่วง สิทธิการเช่า ฯลฯ ทรัพย์สินที่ซื้อขายมีสิทธิต่าง ๆ เหล่านี้ติดพันอยู่ แต่การตกอยู่ใน บังคับแห่งสิทธินี้ต้องเป็นเหตุให้เสื่อมราคา หรือเสื่อมความเหมาะสมแก่การใช้ หรือเสื่อมความ ความสะดวกในการใช้ หรือเสื่อมประโยชน์อันจะพึงได้แต่ทรัพย์สินนั้น ซึ่งผู้ซื้อไม่ได้รู้ในเวลาซื้อขาย ผู้ขายต้องรับผิดชอบ การตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธินี้ก็เป็นการรอนสิทธิเช่นเดียวกัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 885/2515 จำเลยรับซื้อปากกาซึ่งถูกคนร้ายลักมาจากเจ้าของไว้ โดยรู้ว่าเป็นของไม่บริสุทธิ์แล้วเอาไปขายให้โจทก์ซึ่งรับซื้อไว้โดยสุจริต ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจ ได้มายึดปากกาเหล่านั้นไปจากโจทก์และคืนให้เจ้าของที่แท้จริงไป ถือว่าทรัพย์สินที่แท้จริง หลุดไปจากโจทก์ซึ่งเป็นผู้ซื้อเพราะเหตุแห่งการรอนสิทธิ จำเลยผู้ขายต้องรับผิดชอบคืนเงินค่า ปากกาให้โจทก์ผู้ซื้อ

คำพิพากษาฎีกาที่ 2292/2516 โจทก์ซื้อรถยนต์โดยสุจริตจากจำเลยซึ่งเป็นพ่อค้าผู้ขาย ของชนิดนั้น (ซื้อขายรถยนต์ใช้แล้ว) ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจยึดรถคันนี้เป็นของกลางในคดีอาญา และศาลพิพากษาให้คืนรถยนต์แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าของที่แท้จริง แม้ตามมาตรา 1332 โจทก์ มีสิทธิไม่จำต้องคืนรถยนต์นี้ให้แก่เจ้าของที่แท้จริงเว้นแต่เจ้าของจะชดใช้ราคาที่ซื้อมา แต่ วัตถุประสงค์ของโจทก์ในการซื้อรถยนต์ก็เพื่อจะได้รถยนต์มาเป็นกรรมสิทธิ์ หาใช่เพื่อชดใช้

ราคาคืนไม่ อีกทั้งมาตรา 475 ก็มีได้บัญญัติว่าผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตตามมาตรา 1332 ไม่อยู่ในฐานะที่ถูกรอนสิทธิ ดังนั้น เมื่อเจ้าของที่แท้จริงมารบวงขจัดสิทธิของโจทก์ผู้ซื้อและโจทก์จำต้องคืนรถยนต์ให้ไปตามคำพิพากษาของศาลแล้ว ไม่ว่าโจทก์จะได้รับชดใช้ราคาที่ซื้อมาหรือมีสิทธิได้รับชดใช้ราคาหรือไม่ กรณีก็ต้องถือว่าโจทก์ถูกรอนสิทธิ ซึ่งจำเลยต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธินั้นตามมาตรา 475

การที่โจทก์จำต้องยอมให้เจ้าหน้าที่ตำรวจยึดรถยนต์ไป และศาลได้พิพากษาให้คืนแก่เจ้าของที่แท้จริงไปแล้ว รถยนต์ที่ซื้อมาจึงหลุดไปจากโจทก์ผู้ซื้อ จำเลยผู้ขายต้องรับผิดชอบชำระราคารถยนต์คืนให้แก่โจทก์ตามมาตรา 479 และต้องให้ค่าเสียหายในการที่โจทก์ไม่ได้ใช้รถนั้นตามมาตรา 475 ด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 932/2518 ช. ตัวแทนของบริษัท อ. ทำสัญญาเช่าซื้อรถยนต์คันพิพาทจากบริษัท อ. ซึ่งเป็นเจ้าของเสียเอง แล้ว ช. ให้จำเลยเช่าซื้อต่อไป จำเลยผ่อนชำระค่าเช่าซื้อให้ ช. ครบถ้วนแล้ว จำเลยขายรถคันพิพาทให้โจทก์ชำระราคากันครบถ้วนแล้ว ขณะโจทก์นำรถคันพิพาทไปซ่อม บริษัท อ. มายึดรถไป เนื่องจาก ช. ผิดสัญญาไม่ชำระค่าเช่าซื้อให้บริษัท อ.เกินกว่าสองงวด ดังนี้ เมื่อจำเลยไม่สามารถโอนรถคันพิพาทให้โจทก์ได้โดยไม่ใช้ความผิดของโจทก์เพราะบริษัท อ. ยึดรถไปตามสิทธิของบริษัท อ. เป็นการถูกรอนสิทธิ จำเลยต้องรับผิดชอบใช้คืนราคารถและค่าซ่อมที่โจทก์เสียไป แม้จำเลยจะมีได้ประมาทเส้นแล้วก็ตาม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 264/2519 รถยนต์ถูกลักไปขาย กรณีไม่เข้ามาตรานี้ยกเว้น (มาตรา 1332) ผู้ซื้อต้องคืนเจ้าของเดิม ผู้ซื้อเรียกค่าเสียหายจากผู้ขายรถแก่ตนได้ กรมตำรวจคืนรถแก่เจ้าของตามหน้าที่ไม่เป็นละเมิด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 393/2521 ขายเรือนในลักษณะให้เรือไป อันเป็นขายสังหาริมทรัพย์ ยังไม่ทันเรือเจ้าหน้าที่ของฝ่ายบังคับคดียึดเรือขายทอดตลาดและเรือเอาไปแล้ว ถือว่าเป็นความผิดของผู้ขายซึ่งไม่สามารถส่งมอบได้ ผู้ขายต้องคืนราคาที่ได้รับไว้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 981/2523 การที่พนักงานสอบสวนยึดรถยนต์ที่โจทก์ซื้อมาจากจำเลยเอาไปเป็นของกลางในคดีอาญาและไม่ยอมคืนให้โจทก์ เนื่องจากเป็นรถยนต์ของบุคคลภายนอกที่ถูกคนร้ายลักมานั้น ตามพฤติการณ์ย่อมพึงได้ว่าบุคคลภายนอกผู้เป็นเจ้าของรถยนต์พิพาทอันแท้จริงมาก่อนการรบวงขจัดสิทธิของโจทก์ผู้ซื้อในอันจะใช้สอยหรือครอบครองรถยนต์พิพาทโดยปกติสุขเพราะมีสิทธิเหนือรถยนต์พิพาทอยู่ในเวลาซื้อขายกัน จึงถือได้ว่าโจทก์ถูกรอนสิทธิ ที่โจทก์ไม่ต้องคืนรถเว้นแต่จะได้รับใช้ราคาตามมาตรา 1332 นั้น ไม่ทำให้กรณีไม่เป็น การรอนสิทธิ ฉะนั้น เมื่อรถพิพาทได้หลุดไปจากโจทก์ผู้ซื้อ จำเลยผู้ขายจึงต้องรับผิดชอบชำระราคารถยนต์พิพาทคืนให้แก่โจทก์ตามมาตรา 479

ความรับผิดของผู้ขายในการรอนสิทธิ

1. ผู้ขายต้องรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนที่เกิดขึ้นจากการรอนสิทธิหรือการที่ทรัพย์สินตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธิอื่นใดตามมาตรา 479 ผู้ซื้อที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน (มาตรา 215)

2. แต่ถ้การรอนสิทธิหรือการที่ทรัพย์สินตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธิ ทำให้การชำระหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนกลายเป็นพ้นวิสัยเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้ได้ ผู้ซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ และเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนความเสียหายได้ เพราะถือว่าการชำระหนี้เป็นอันพ้นวิสัย (มาตรา 389 และมาตรา 391)

3. แต่หากมีข้อตกลงให้เลิกสัญญาได้เพราะการรอนสิทธิ ผู้ซื้อย่อมเลิกสัญญาได้ และเรียกค่าเสียหายได้ด้วย เป็นการบอกเลิกโดยข้อสัญญา (มาตรา 386 และมาตรา 391)

ความรับผิดในการรอนสิทธินี้ บุคคลภายนอกผู้รอนสิทธิจะต้องมีสิทธิดีกว่าอยู่ก่อนหรือขณะทำสัญญาซื้อขาย ถ้าเป็นกรณีที่บุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าอยู่ก่อน หรือขณะทำสัญญาซื้อนั้นก็จริง แต่ผู้ซื้อกลับได้รับสิทธิพิเศษดีกว่าโดยผลของกฎหมาย ผู้ซื้อย่อมได้สิทธิไปโดยปราศจากการรอนสิทธิใด ๆ กรณีนี้ย่อมไม่ถือว่ามีกรรอนสิทธิ เพราะผู้ซื้อที่มีสิทธิดีกว่าใคร ๆ ตามกฎหมายโดยถูกต้องแล้ว แม้ผู้ซื้อจะตกลงใจยกทรัพย์สินนั้นให้บุคคลภายนอกนั้นไป ผู้ขายก็ไม่ต้องรับผิดเพราะไม่มีการรอนสิทธิแต่อย่างใด เช่น การซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตจากการขายทอดตลาดตามคำสั่งของศาลหรือคำสั่งเจ้าพนักงานรักษาททรัพย์สินในคดีล้มละลาย (มาตรา 1330) แต่มีปัญหาในกรณีตามมาตรา 1332 การซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตในการขายทอดตลาด (โดยเอกชนหรือโดยส่วนราชการของรัฐแต่กระทำให้ในฐานะเอกชน) หรือในท้องตลาด หรือจากพ่อค้าซึ่งขายของชนิดนั้น ซึ่งกฎหมายบัญญัติแต่เพียงว่าไม่จำต้องคืนให้แก่เจ้าของที่แท้จริง เว้นแต่เจ้าของจะชดใช้ราคาที่ซื้อ มาตรา 1332 นี้เป็นการได้มาโดยผลของกฎหมายอย่างหนึ่ง เป็นหลักยกเว้นหลักกฎหมายที่ว่า “ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน” แต่มาตรา 1332 นี้มิได้บัญญัติว่าผู้ซื้อโดยสุจริตได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อเหมือนดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1329, 1330 และ 1331 เพียงแต่บัญญัติให้ผู้ซื้อที่มีสิทธิยึดทรัพย์สินนั้นไว้จนกว่าจะได้รับชดใช้ราคาที่ซื้อ

ดังนั้น ถ้าผู้ซื้อคืนทรัพย์สินนั้นให้แก่เจ้าของเดิมแล้ว จะถือว่าผู้ซื้อถูกรอนสิทธิที่ผู้ขายจะต้องรับผิดหรือไม่ ในปัญหานี้ได้มีความคิดเห็นของนักนิติศาสตร์ และคำพิพากษากฎีกาแยกออกเป็นหลายประการ เช่นแนวคำพิพากษากฎีกาวินิจฉัยไว้ว่ากรณีนี้ไม่ใช้การรอนสิทธิ ต้องเป็นเรื่องที่บุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าผู้ซื้อ เมื่อไม่เป็นการรอนสิทธิผู้ซื้อจึงไม่มีสิทธิเรียกให้ผู้ขายรับผิดใด ๆ และยังถ้าผู้ซื้อคืนทรัพย์สินให้แก่เจ้าของเดิมไปโดยไม่ได้เรียกให้ชดใช้ราคาจะมาเรียกร้องราคาเอาคืนจากผู้ขายไม่ได้ รวมทั้งค่าเสียหายใด ๆ ด้วย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1801/2500 ชื่อน้ำมันเบนซินในท้องตลาดโดยสุจริตและส่งมอบแล้ว กรรมสิทธิ์ในน้ำมันเป็นผู้ซื้อ แม้น้ำมันนั้นจะถูกขโมยมาเจ้าของ จะเอาคืนไม่ได้เว้นแต่จะชดใช้ราคา ถ้าตำรวจมายึดน้ำมันไปจากผู้ซื้อที่ไม่ใช่กรณีที่บุคคลอื่นมีสิทธิดีกว่าผู้ซื้อ ผู้ซื้อต้องชดใช้ราคาต่อผู้ขาย ไม่เป็นการรอนสิทธิ เป็นเรื่องและผู้ซื้อจะต้องดำเนินการกับตำรวจอีกส่วนหนึ่ง

แต่มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2292/2515 โจทก์ซื้อรถยนต์โดยสุจริตจากจำเลยซึ่งเป็นพ่อค้าผู้ขายของชนิดนั้น (ชื่อขายรถยนต์ใช้แล้ว) ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจยึดรถยนต์คันนี้ไปเป็นของกลางในคดีอาญา และศาลพิพากษาให้คืนรถยนต์แก่ผู้เสียหายซึ่งเป็นเจ้าของที่แท้จริง แม้ตามมาตรา 1332 โจทก์มีสิทธิไม่จำต้องคืนรถยนต์นี้ให้แก่เจ้าของที่แท้จริง เว้นแต่เจ้าของจะชดใช้ราคาที่ซื้อ มา แต่วัตถุประสงค์ของโจทก์ในการซื้อรถยนต์ก็เพื่อจะได้รถยนต์มาเป็นกรรมสิทธิ์หาใช้เพื่อรับชดใช้ราคาคืนไม่ อีกทั้งมาตรา 475 ก็มีบัญญัติว่าผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริต ตามมาตรา 1332 ไม่อยู่ในฐานะที่จะถูกรอนสิทธิ ดังนี้ เมื่อเจ้าของที่แท้จริงมารบกวณสิทธิของโจทก์ผู้ซื้อ และโจทก์จำต้องคืนรถยนต์ให้ไปตามคำพิพากษาของศาลแล้ว ไม่ว่าโจทก์จะได้รับชดใช้ราคาหรือมีสิทธิได้รับชดใช้ราคาหรือไม่ กรณีก็ต้องถือว่าโจทก์ถูกรอนสิทธิ ซึ่งจำเลยต้องรับผิดชอบในผลแห่งการรอนสิทธินั้นตามมาตรา 475

การที่โจทก์จำต้องยอมให้เจ้าหน้าที่ตำรวจยึดรถยนต์ไป และศาลได้พิพากษาให้คืนแก่เจ้าของที่แท้จริงไปแล้ว รถยนต์ที่ซื้อมาจึงหลุดไปจากโจทก์ผู้ซื้อ จำเลยผู้ขายต้องรับผิดชอบชำระราคารถยนต์คืนให้โจทก์ตามมาตรา 479 และต้องใช้ค่าเสียหายในการที่โจทก์ไม่ได้ใช้รถยนต์นั้นตามมาตรา 475 ด้วย

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกานี้จะเห็นได้ว่า มาตรา 1332 เป็นกรณีผู้ซื้อได้รับความคุ้มครองเป็นพิเศษโดยกฎหมายเฉพาะ และการที่ผู้ซื้อประสงค์ที่จะซื้อทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ในการใช้หรือประโยชน์อื่น ๆ อันจะได้จากทรัพย์สินนั้น ดังนั้น เมื่อทรัพย์สินหลุดจากผู้ซื้อไปเพราะบุคคลภายนอกเป็นเจ้าของที่แท้จริงมีสิทธิเอาคืนจากผู้ซื้อได้โดยกฎหมาย ย่อมแสดงว่าบุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่าผู้ซื้อ การได้รับชดใช้ราคาเป็นไปตามมาตรา 1332 ผู้ซื้อต้องคืนทรัพย์สินนั้น ทำให้ผู้ซื้อไม่ได้ใช้ทรัพย์สินตามความต้องการ ซึ่งในคำพิพากษาศาลฎีกาได้ให้เหตุผลไว้อย่างชัดเจนว่า วัตถุประสงค์ของโจทก์ในการซื้อรถยนต์ก็เพื่อจะได้รถยนต์มาเป็นกรรมสิทธิ์ หาใช้เพื่อรับชดใช้ราคาคืนไม่ อีกทั้งมาตรา 475 ก็มีบัญญัติว่าผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตตามมาตรา 1332 ไม่อยู่ในฐานะที่จะถูกรอนสิทธิ ความรับผิดชอบตามมาตรา 475 ในการรอนสิทธินั้นจึงเป็นคนละเรื่องกับการที่ผู้ซื้อได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษจากการซื้อทรัพย์สินโดยสุจริต ในการขายทอดตลาดในท้องตลาด หรือจากพ่อค้าซึ่งขายของชนิดนั้น ซึ่งเป็นไปโดยผลของกฎหมาย

ต่อมามีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 390/2518 กรณีโจทก์ซื้อจักรยานยนต์จากร้านจำเลยร่วม ต่อมาปรากฏว่ารถคันนั้นเป็นของบริษัทคาวาซากิที่หายไป ตำรวจจับจำเลยซึ่งเป็นผู้จัดการร้าน

จำเลยร่วมเป็นผู้ต้องหาฐานรับของโจรและยึดรถคันดังกล่าวไว้ ดังนี้ แม่โจทก์จะได้รถจักรยานยนต์จากการซื้อขายในท้องตลาด และมีสิทธิที่จะติดตามเอารถคืนได้ตามมาตรา 1336 ก็ตาม แต่เมื่อปรากฏชัดแจ้งแล้วว่ารถเป็นของบริษัทที่หายไป ซึ่งโจทก์จะต้องคืนให้แก่เจ้าของที่แท้จริง และพนักงานสอบสวนคดีที่จำเลยต้องหาว่ารับของโจรนั้นก็ว่าถึงแม่โจทก์จะไปขอรับรถจักรยานยนต์นั้นคืนก็จะไม่คืนให้ จำเลยในฐานะผู้ขายจึงยังคงต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ เพราะทรัพย์สินที่ซื้อขายหลุดไปจากโจทก์เพราะเหตุแห่งการรอนสิทธิตามมาตรา 479 และแม่โจทก์จะมีสิทธิเรียกร้องเอารถคืน หรือขอให้ชดใช้ราคาจากบุคคลที่อ้างว่าเป็นเจ้าของรถโดยตรงตามมาตรา 1332 ก็ได้ หมายความว่าโจทก์จะใช้สิทธิเรียกร้องจากจำเลยในเหตุรอนสิทธิไม่ได้ เพราะไม่มีกฎหมายห้ามไว้

ความรับผิดในการรอนสิทธิของจำเลยมีมูลมาจากสัญญาซื้อขาย การที่โจทก์ไม่อาจได้กรรมสิทธิ์ในรถจักรยานยนต์และต้องว่าจ้างรถคนอื่นไปใช้งาน จำเลยจึงตกเป็นผู้ผิดสัญญา โจทก์ย่อมมีสิทธิให้จำเลยใช้ราคาและค่าเสียหายนั้นได้

การยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้อง ซึ่งมาตรา 481 บัญญัติห้ามมิให้ฟ้องคดีในข้อความรับผิดเพื่อการรอนสิทธิเมื่อพ้นกำหนด 3 เดือนนั้น ต้องเป็นการยอมโดยสมัครใจ การที่ตำรวจยึดรถจักรยานยนต์ไปจากโจทก์ด้วยอำนาจของกฎหมาย ซึ่งโจทก์จำต้องยอมให้ยึด มิฉะนั้นโจทก์อาจจะต้องมีความผิดในทางอาญานั้น ความรับผิดของจำเลยผู้ขายไม่อยู่ในบังคับอายุความตามมาตรา 481 แต่ต้องอยู่ในบังคับอายุความตามมาตรา 193/30 ซึ่งมีอายุความ 10 ปี

แต่มีปัญหาว่าถ้าผู้ซื้อคืนทรัพย์สินให้แก่เจ้าของที่แท้จริงโดยไม่รับชดใช้ราคา แล้วจะเรียกให้ผู้ขายรับผิดชอบในการรอนสิทธิได้หรือไม่ ท่านศาสตราจารย์บัญญัติ ลูซิวะ ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า “เคยมีปัญหาถกเถียงกันมากกว่าผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตในการขายทอดตลาด ในท้องตลาดหรือจากพ่อค้าซึ่งขายของชนิดนั้น ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1332 หากคืนทรัพย์สินนั้นให้แก่เจ้าของแท้จริงและได้รับชดใช้ราคาที่ซื้อมาแล้ว จะมีสิทธิเรียกร้องผู้ขายที่ขายทรัพย์สินนั้นให้ต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิตามมาตรา 475 และมาตรา 479 อีกได้หรือไม่ ความจริงความรับผิดในการรอนสิทธิของผู้ขายตามมาตรา 475 และมาตรา 479 เป็นคนละเรื่องกับการที่ผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 1332 และจะต้องไม่นำมาพิจารณาปนกัน ถ้ามีปัญหาว่าผู้ขายจะต้องรับผิดชอบต่อผู้ซื้อในการรอนสิทธิเพียงใดหรือไม่ ก็ต้องพิจารณาเฉพาะแต่บทบัญญัติในเรื่องความรับผิดในการรอนสิทธิตั้งแต่มาตรา 475 ถึงมาตรา 482 ส่วนมาตรา 1332 เป็นเรื่องคุ้มครองผู้ซื้อทรัพย์สินโดยสุจริตจากการขายทอดตลาด ในท้องตลาด หรือจากพ่อค้าซึ่งขายของชนิดนั้น ถ้าเผชิญทรัพย์สินที่ซื้อนั้นเป็นของผู้อื่นซึ่งผู้ขายไม่มีอำนาจที่จะนำมาขายและโอนกรรมสิทธิ์ให้ได้ ผู้ซื้อก็ยังมียุติที่จะไม่ต้องคืนทรัพย์สินนั้นให้แก่เจ้าของแท้จริงโดยไม่ขอรับชดใช้ราคาที่ซื้อก็ย่อมได้ไม่มีกฎหมายใดห้ามไว้ และการ

ที่ผู้ซื้อจำต้องคืนทรัพย์สินให้แก่เจ้าของที่แท้จริงนั้นก็ถือได้แล้วว่ามีบุคคลผู้มีสิทธิเหนือทรัพย์สินมากกว่าอนชัตสิทธิของผู้ซื้อในอันจะครองทรัพย์สินโดยปกติสุขตามมาตรา 475 อันเป็นการรอนสิทธิแล้ว และถือเป็นการที่ทรัพย์สินซึ่งซื้อขายหลุดไปจากผู้ซื้อ เพราะเหตุการรอนสิทธิตามมาตรา 479 ด้วย แต่การคืนทรัพย์สินให้แก่เจ้าของแท้จริงโดยการรับชดใช้ราคาที่ซื้อมาหรือโดยการสละสิทธิไม่รับชดใช้ราคาที่ซื้อมาน่าจะมีผลแตกต่างกันอยู่เกี่ยวกับความรับผิดชอบในการรอนสิทธิของผู้ขาย กล่าวคือ ถ้าผู้ซื้อทรัพย์สินสละสิทธิที่ตนมีอยู่ตามมาตรา 1332 ไม่รับชดใช้ราคาที่ซื้อมา อาจจะทำให้ผู้ขายที่ต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิยกเหตุนี้มาเป็นเหตุให้ตนไม่ต้องรับผิดชอบในการชดใช้ราคาให้ผู้ซื้อก็ได้ แต่ความรับผิดชอบในเสียหายอย่างอื่นหากมีอยู่ก็ยังคงมีอยู่ แต่ปัญหาเช่นนี้ยังไม่มีความพิพากษาฎีกาวินิจฉัยไว้ จึงยังไม่แน่ชัดว่าหากมีปัญหาเกิดขึ้นศาลฎีกาจะวินิจฉัยเช่นใด

การที่ตำรวจยึดทรัพย์ไปจากผู้ซื้อจึงน่าจะถือว่าได้ยึดไปเพื่อมอบให้แก่เจ้าของแท้จริงนั่นเอง ฉะนั้น จะอ้างว่าตำรวจไม่ใช่บุคคลอื่นผู้มีสิทธิดีกว่าผู้ซื้อตามคำพิพากษาฎีกาที่ 1801/2500 จึงน่าสงสัยอยู่ แต่ทั้งนี้จะต้องได้ความว่าตำรวจได้ยึดไปเพื่อมอบให้แก่เจ้าของแท้จริงไม่ว่าจะมอบให้ทันทีหรือมอบให้เมื่อมีคำพิพากษาของศาลแล้วก็ตาม มิใช่ยึดเอามาเป็นของตน (แต่มีคำพิพากษาฎีกาที่ 533/2520 เจ้าหน้าที่ตำรวจยึดรถคันพิพาทไปโดยไม่ได้คืนให้แก่เจ้าของเดิมยึดไว้เป็นของกลางอยู่ เป็นเหตุให้โจทก์ไม่สามารถครอบครองรถคันพิพาท ย่อมถือได้ว่าโจทก์ผู้ซื้อเป็นผู้ถูกรอนสิทธิแล้ว)

ความจริงมาตรา 1332 หาได้มีบัญญัติว่าผู้ซื้อได้กรรมสิทธิ์ไม่ ถ้าถือว่าผู้ซื้อได้กรรมสิทธิ์แล้วย่อมจะมีสิทธิไม่ต้องคืนให้แก่เจ้าของแท้จริงแม้เขาจะชดใช้ราคาที่ซื้อมา เพราะเมื่อเรามีกรรมสิทธิ์ก็ย่อมมีอำนาจจะจำหน่ายหรือไม่จำหน่ายทรัพย์สินของเราเหล่านั้นได้ แต่อย่างไรก็ตามเจตนารมณ์ของมาตรา 1332 ก็คงจะให้ผู้ซื้อได้กรรมสิทธิ์นั่นเอง แต่เป็นกรรมสิทธิ์ที่มีเงื่อนไขเฉพาะกับเจ้าของที่แท้จริงว่าหากเขาจะเอาคืนโดยชดใช้ราคาให้ก็ต้องคืนให้ไป⁽¹⁾

คำพิพากษาฎีกาที่ 981/2523 การที่พนักงานสอบสวนยึดรถยนต์ที่โจทก์ซื้อมาจากจำเลยเอาไปเป็นของกลางในคดีอาญา และไม่ยอมคืนให้โจทก์ เนื่องจากเป็นรถยนต์ของบุคคลภายนอกผู้เป็นเจ้าของรถยนต์พิพาทอันแท้จริงมาก่อนการรอนชัตสิทธิของโจทก์ผู้ซื้อในอันจะใช้สอยหรือครอบครองรถยนต์พิพาทโดยปกติสุข เพราะมีสิทธิเหนือรถยนต์พิพาทอยู่ในเวลาซื้อขายกัน จึงถือได้ว่าโจทก์ถูกรอนสิทธิ ที่โจทก์ไม่ต้องคืนรถเงินแต่จะได้รับใช้ราคาตามมาตรา 1332 นั้นไม่ทำให้กรณีไม่เป็นการรอนสิทธิ ฉะนั้น เมื่อรถพิพาทได้หลุดไปจากโจทก์ผู้ซื้อจำเลยผู้ขายจึงต้องรับผิดชอบชำระราคารถยนต์พิพาทคืนให้แก่โจทก์ตาม ป.พ.พ. มาตรา 479

(1) ศ.บัญญัติ สุชีวะ, "คำพิพากษาฎีกาในนานาพระศนะ" บทบัญญัติ, เล่มที่ 32, 2518, หน้า 125-128.

การดำเนินคดี

มาตรา 477 บัญญัติว่า “เมื่อใดการรบกวนขัดสิทธินั้นเกิดเป็นคดีขึ้นระหว่างผู้ซื้อกับบุคคลภายนอก ผู้ซื้อชอบที่จะขอให้ศาลเรียกผู้ขายเข้าเป็นจำเลยร่วมหรือเป็นโจทก์ร่วมกับผู้ซื้อในคดีนั้นได้ เพื่อศาลจะได้วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างผู้เป็นคู่กรณีทั้งหลายรวมไปเป็นคดีเดียวกัน”

เมื่อมีกรณีพิพาทฟ้องร้องระหว่างผู้ซื้อกับบุคคลภายนอก ผู้ซื้ออาจจะไม่ทราบข้อเท็จจริง หรือไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะต่อสู้ปฏิเสธสิทธิของบุคคลภายนอกได้ กฎหมายจึงให้สิทธิแก่ผู้ซื้อที่จะเรียกให้ผู้ขายเข้ามาในคดีได้ โดยเป็นโจทก์ร่วมหรือจำเลยร่วมกับผู้ซื้อ แม้เมื่อผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อและโอนกรรมสิทธิ์แล้วก็ตาม ผู้ขายก็ยังมีหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิของบุคคลภายนอก จะกล่าวอ้างว่าไม่ใช่เป็นเรื่องที่พิพาทเกี่ยวกับสิทธิของตนย่อมไม่ได้ เพราะผู้ขายเองอาจจะเป็นผู้รู้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ดีกว่าผู้ซื้อ เพราะเป็นผู้มีสิทธิมาก่อน เพื่อศาลจะได้วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างผู้เป็นคู่กรณีทั้งหลายรวมไปเป็นคดีเดียวกัน ถ้าศาลวินิจฉัยว่าผู้ขายมีสิทธิดีกว่าบุคคลภายนอกแล้ว ผู้ซื้อก็ย่อมมีสิทธิดีกว่าตามไปด้วย แต่กฎหมายก็ไม่ได้บังคับว่าผู้ซื้อจะต้องขอให้ศาลเรียกผู้ขายเข้ามาเป็นโจทก์หรือจำเลยร่วม ผู้ซื้ออาจจะฟ้องร้องหรือต่อสู้คดีตามลำพังก็ได้ (แต่ถ้าผู้ซื้อแพ้คดีผู้ซื้ออาจจะหมดสิทธิไล่เบี่ยเอาจากผู้ขายได้ตามมาตรา 482) ถ้าผู้ซื้อไม่เรียกผู้ขายเข้ามา ผู้ขายอาจจะสอดเข้าไปในคดีได้เองโดยมาตรา 478 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ขายเห็นเป็นการสมควร จะสอดเข้าไปในคดีเพื่อปฏิเสธการเรียกร้องของบุคคลภายนอก ก็ชอบที่จะทำได้ด้วย”

อายุความ

มาตรา 481 บัญญัติว่า “ถ้าผู้ขายไม่ได้เป็นคู่ความในคดีเดิม หรือถ้าผู้ซื้อได้ประนีประนอมยอมความกับบุคคลภายนอก หรือยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้องไว้ ท่านห้ามมิให้ฟ้องคดีในข้อรับผิดเพื่อการรอนสิทธิเมื่อพ้นกำหนดสามเดือนนับแต่วันคำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด หรือนับแต่วันประนีประนอมยอมความ หรือวันที่ยอมตามบุคคลภายนอกเรียกร้องนั้น”

อายุความตามมาตรา 481 นี้ เป็นอายุความที่ผู้ซื้อจะใช้สิทธิฟ้องร้องผู้ขายให้รับผิดเพื่อการรอนสิทธิ ถ้าผู้ขายไม่ได้เป็นคู่ความในคดีเดิม (คดีเดิมหมายถึงคดีที่ผู้ซื้อเป็นความฟ้องร้องกันกับบุคคลภายนอก) หรือถ้าผู้ซื้อประนีประนอมยอมความหรือยอมตามบุคคลภายนอกเรียกร้องอายุความฟ้องร้องมีกำหนด 3 เดือนนับแต่วันคำพิพากษาในคดีเดิมถึงที่สุด หรือวันประนีประนอมยอมความ หรือวันที่ยอมตามบุคคลภายนอกเรียกร้อง

คำพิพากษาฎีกาที่ 230/2483 การที่บุคคลภายนอกห้ามหรืออายัดไม่ให้ผู้ซื้อหรือถอนทรัพย์ไป ผู้ซื้อก็ไม่กล้ารื้อถอน ฝ่ายผู้ขายก็ได้จัดการร้องเรียนขอให้ถอนอายัดแต่ไม่เป็นผล เช่นนี้

การที่ผู้ซื้อไม่ได้รื้อถอนทรัพย์สินไปจะถือว่าผู้ซื้อยินยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้องดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 481 ไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 317/2491 ในคดีอาญาซึ่งผู้อื่นถูกฟ้องฐานลักทรัพย์หรือรับของโจร ศาลพิพากษาให้คืนของกลางให้แก่เจ้าของ ผู้ที่รับซื้อของนั้นไว้จึงมาฟ้องเรียกเงินราคาคืนจากผู้ขายทรัพย์สินนั้นให้แก่ตน ดังนี้คดีไม่อยู่ในบังคับอายุความตามมาตรา 481 โดยถือว่าคดีอาญานั้นไม่ใช่เป็นคดีเดิมตามความหมายในมาตรา 481

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2367/2516 โจทก์และจำเลยต่างมีอาชีพรับซื้อ ขาย แลกเปลี่ยนรถยนต์ จำเลยซื้อรถยนต์จาก ส. แล้วขายต่อให้โจทก์ ต่อมาเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ยึดรถยนต์คันนั้นไปจากโจทก์โดยบอกโจทก์ว่ารถยนต์นั้น ส. ยักยอกมาจากเจ้าของอันแท้จริง และแนะนำให้โจทก์คืนรถแก่เจ้าของแล้วให้โจทก์ไปเรียกร้องค่าเสียหายจากจำเลย โจทก์ก็ยินยอมมอบรถยนต์ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจไป และโจทก์ว่าจะไปทวงถามเอาจากจำเลยเอง ดังนี้ ถือว่าโจทก์ผู้ซื้อยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้อง ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 481 แล้ว เมื่อโจทก์มาฟ้องจำเลยให้ชำระราคารถคืนเกินกว่า 3 เดือน นับแต่รถถูกยึดไป คดีจึงขาดอายุความ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 390/2518 โจทก์ซื้อรถจักรยานยนต์จากจำเลยแล้วถูกตำรวจยึดไป เพราะเป็นรถที่ถูกลักมาก่อนซื้อ ดังนี้ เป็นการรอนสิทธิ จำเลยต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย กรณีไม่ใช่โจทก์ยอมตามที่บุคคลภายนอกเรียกร้อง ไม่ใช่อายุความ 3 เดือนตามมาตรา 481 แต่ใช้อายุความ 10 ปี ตามมาตรา 164

กรณีที่ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิ

ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิได้หลายกรณี ซึ่งอาจแบ่งแยกออกได้เป็น 2 ประการ คือ

- (1) ข้อยกเว้นความรับผิดชอบตามกฎหมาย
- (2) มีข้อยกเว้นความรับผิดชอบโดยการตกลงระหว่างคู่สัญญาผู้ซื้อและผู้ขายตามมาตรา 483 (ข้อยกเว้นตามสัญญา)

1. ข้อยกเว้นความรับผิดชอบตามกฎหมาย

1) ผู้ซื้ออยู่แล้วถึงสิทธิของผู้ก่อการรบกวน โดยมาตรา 476 บัญญัติว่า "ถ้าสิทธิของผู้ก่อการรบกวนนั้นผู้ซื้ออยู่แล้วในเวลาซื้อขาย ท่านว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ" เมื่อผู้ซื้อทราบดีอยู่แล้วก็เสมือนว่าผู้ซื้อสมัครใจเข้ารับผลความเสียหายนั้นเอง จึงจะเรียกให้ผู้ขายรับผิดชอบในการรอนสิทธิไม่ได้

2) ในกรณีที่ทรัพย์สินนั้นเป็นอสังหาริมทรัพย์ มาตรา 480 บัญญัติว่า “ถ้าอสังหาริมทรัพย์ต้องศาลแสดงว่าตกอยู่ในบังคับแห่งการจำยอมโดยกฎหมายไซ้ ท่านว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิด เว้นไว้แต่ผู้ขายจะได้รับการรับรองไว้ในสัญญาว่าทรัพย์สินนั้นปลอดจากการจำยอมอย่างใด ๆ ทั้งสิ้น หรือปลอดจากการจำยอมอันนั้น”

ความหมายของ“การจำยอมโดยกฎหมาย” นั้น โดยที่การจำยอมเป็นทรัพย์สินหรืออย่างหนึ่งซึ่งตัดทอนอำนาจกรรมสิทธิ์ การจำยอมโดยกฎหมายเป็นการจำยอมที่ตัดทอนอำนาจกรรมสิทธิ์ เช่นกัน ซึ่งไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนเรียกว่าข้อจำกัดสิทธิ (restriction) (มาตรา 1338) เป็นข้อจำกัดสิทธิแห่งเจ้าของอสังหาริมทรัพย์ซึ่งกฎหมายกำหนดไว้โดยไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนโดยบัญญัติไว้ตั้งแต่มาตรา 1339 ถึงมาตรา 1355 เมื่อกำหนดไว้โดยกฎหมายแล้ว แม้ไม่จดทะเบียนก็เป็นไปตามหลักที่ว่า ผู้ใดจะอ้างว่าไม่รู้กฎหมายไม่ได้ นอกจากนี้ ยังมีการจำยอมตามมาตรา 1312 ซึ่งเป็นการปลุกโรงเรือนรुकกล้าโดยสุจริตทำให้ได้มาซึ่งการจำยอมโดยผลของกฎหมาย ผู้ได้สิทธิมาจะกล่าวอ้างมาตรา 1299 ให้การจำยอมสิ้นไปไม่ได้แม้จะยังไม่จดทะเบียนก็ตาม

ข้อยกเว้นที่ผู้ขายจะต้องรับผิดคือ ในกรณีที่ผู้ขายได้รับการรับรองไว้ในสัญญาว่าทรัพย์สินนั้นปลอดจากการจำยอมใด ๆ ทั้งสิ้น หรือบ่งเฉพาะว่าปลอดจากการจำยอมอันนั้น ในเรื่องนี้ได้มีนักนิติศาสตร์ท่านหนึ่งให้ข้อสังเกตว่า คำรับรองนั้นต้องจดทะเบียนไว้ในสัญญาซื้อขายที่ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนไว้ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วย (มาตรา 456) จึงจะมีผลบังคับ⁽¹⁾

3) ถ้าผู้ซื้อสูญเสยทรัพย์สินไปโดยความผิดของผู้ซื้อเอง โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 482 ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ถ้าไม่มีการฟ้องคดี และผู้ขายพิสูจน์ได้ว่าสิทธิของผู้ซื้อได้สูญไปโดยความผิดของผู้ซื้อเอง หรือ

(2) ถ้าผู้ซื้อไม่ได้เรียกผู้ขายเข้ามาในคดี และผู้ขายพิสูจน์ได้ว่าถ้าได้เรียกผู้ขายเข้ามาผู้ซื้อจะชนะคดี หรือ

(3) ถ้าผู้ขายได้เข้ามาในคดี แต่ศาลได้ยกคำเรียกร้องของผู้ซื้อเสียเพราะความผิดของผู้ซื้อ

แต่ข้อยกเว้นตามมาตรา 482 นี้ ผู้ขายจะต้องเป็นฝ่ายนำสืบพิสูจน์สิทธิให้ได้ตามข้อ 1 ถึงข้อ 3 แต่ไม่ว่ากรณีอย่างไรก็ตาม ถ้าผู้ขายถูกศาลหมายเรียกให้เข้ามาในคดี แต่ไม่ยอมเข้ามาศาลเป็นโจทก์หรือจำเลยร่วมกับผู้ซื้อแล้ว ผู้ขายต้องรับผิดอยู่นั่นเอง

(1) ศ. ประพนธ์ ศาตะมาน และนายไพจิตร ปุญญพันธ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะซื้อขาย, โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, กรุงเทพมหานคร, 2525, หน้า 170.

คำพิพากษาฎีกาที่ 489/2507 มาตรา 482 เป็นบทบัญญัติถึงเรื่องที่ว่าผู้ชายจะไม่ต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิของผู้ซื้อ ต่างกับมาตรา 481 ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิ แม้ข้อความในมาตรา 482 วรรคท้าย จะบัญญัติถึงความรับผิดชอบของผู้ขายอยู่ด้วยก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเรื่องที่บัญญัติไว้ในมาตรา 482 มาตราเดียวกันนั่นเอง และมาตรา 482 นี้ก็ทำให้บัญญัติถึงอายุความฟ้องร้องไว้ไม่ จึงต้องถืออายุความตามมาตรา 482 นี้ยกเว้นหรือแยกต่างหากไปจากอายุความซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 481 ซึ่งต้องใช้อายุความทั่วไปตามมาตรา 164 คือ 10 ปี

คำพิพากษาฎีกาที่ 6429/2534 ผู้ขายจะไม่ต้องรับผิดชอบในการรอนสิทธิตามมาตรา 482 (1) ก็ต่อเมื่อผู้ขายพิสูจน์ได้ว่าสิทธิของผู้ซื้อได้สูญไปโดยความผิดของผู้ซื้อเอง ได้รับความว่ารถยนต์ที่จำเลยขายให้โจทก์เป็นรถยนต์ที่ถูกยกออกมาและได้ถูกเจ้าพนักงานติดตามยึดคืนไป ดังนี้เมื่อจำเลยมิได้นำสืบให้เห็นว่าการที่รถยนต์พิพาทถูกยึดไปนั้นเป็นความผิดของโจทก์ จำเลยจึงไม่อาจอ้างข้อยกเว้นการรับผิดชอบในการรอนสิทธิตามกฎหมาย

ส่วนที่ 4

ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบ

ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องหรือการรอนสิทธิ ซึ่งคู่สัญญาผู้ซื้อและผู้ขายอาจจะตกลงกันได้ เป็นข้อยกเว้นความรับผิดของผู้ขายประการหนึ่ง ซึ่งเป็นการยกเว้นโดยสัญญา

มาตรา 483 บัญญัติว่า “คู่สัญญาซื้อขายจะตกลงกันว่าผู้ขายจะไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิก็ได้”

ข้อยกเว้นความรับผิดในการซื้อขายมีข้อยกเว้นของผู้ขายในการรับผิดชอบเพื่อการชำรุดบกพร่องของทรัพย์สินที่ขาย หรือการที่ผู้ซื้อถูกรอนสิทธิจากบุคคลภายนอก การตกลงไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 483 นี้ หลักกฎหมายไม่ได้กำหนดว่าต้องทำตามแบบอย่างใด เช่นเดียวกับสัญญาซื้อขาย แม้จะตกลงด้วยวาจาก็ใช้ได้ แต่ถ้าสัญญาซื้อขายนั้นต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบอย่างใดต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือด้วย และถ้าเป็นทรัพย์สินที่ต้องทำตามแบบมาตรา 456 คือต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ข้อสัญญา ยกเว้นความรับผิดใด ๆ ก็ต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ด้วยจึงจะมีผลใช้บังคับได้

ผลของสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบ

1. มาตรา 483 ทำให้ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่องหรือเพื่อการรอนสิทธิ
2. ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบ ย่อมไม่คุ้มผู้ขายให้พ้นจากการต้องส่งเงินคืนตามราคา เว้นแต่จะได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่น (มาตรา 484) เช่น ซื้อขายไข่ไก่ 100 ฟอง ตกลงกันว่าผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบถ้าไข่เน่าหรือบอบเสียหายอย่างใด เมื่อส่งมอบปรากฏว่าไข่ไก่เน่าเสีย 10 ฟอง ผู้ขายก็ไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหาย แต่ยังคงคืนราคาไข่ 10 ฟองนั้นให้แก่ผู้ซื้อ เว้นแต่จะมีข้อตกลงกันว่าไม่ต้องคืนราคา
3. ข้อสัญญาว่าจะไม่ต้องรับผิดชอบนั้นไม่อาจคุ้มความรับผิดของผู้ขายในผลของการอันผู้ขายได้กระทำไปเอง หรือผลแห่งข้อความจริงอันผู้ขายได้รู้อยู่แล้วและปกปิดเสีย (มาตรา 485) เช่น ซื้อขายไข่ไก่ตกลงว่าผู้ขายจะไม่รับผิดชอบถ้าไข่ไก่นั้นเน่าหรือบอบเสียหาย ถ้าผู้ขายเป็นผู้ทำให้บอบเสียหายเอง ผู้ขายก็ต้องรับผิดชอบในการกระทำของตน หรือถ้าปรากฏว่ามีไข่เน่าหรือบอบปนอยู่โดยผู้ขายรู้อยู่แล้ว สัญญานั้นก็ไม่ทำให้ผู้ขายพ้นจากความรับผิด